

พระพุทธรศาสนา กับการพัฒนา พื้นที่ทางสังคม

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร.,ป.ร.9
กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร
อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพุทธรศาสนา กับการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม

ผู้แต่ง

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.ดร.,ป.ร.9

กรรมการมหาเถรสมาคม

เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะทำงาน

พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุกิตฺย อากาภโร) รศ.ดร.,ป.ร.7

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาสธรรมาราม

ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะ

ตามแนวพระพุทธรศาสนา

จัดพิมพ์โดย

โครงการพัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะ

ตามแนวพระพุทธรศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

พิมพ์ที่

หจก.นิตีธรรมการพิมพ์

76/251-3 หมู่ที่ 15 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์: 02 403 4567-8, 081 309 5215 E-mail: niti2512@hotmail.com

ISBN : 978-616-300-880-0

**พระพรหมบัณฑิต
(ประยูร ฐุมจิตฺโต)
ศ.ดร.,ป.ธ.9**

.....

กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร
อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

คำนำ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ โดยโครงการการพัฒนากระบวนการพื้นที่และ เครือข่ายองค์กรสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ขอกราบ ขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์ของพระเดชพระคุณพระ พรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม อุปนายกสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้จัดทำ หนังสือเล่มนี้ขึ้น ทั้งนี้ ถือเป็นมิตรหมายอันดีที่จะสามารถเผยแพร่องค์ ความรู้การพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจ ปัญญา และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาสุขภาวะในองค์กรพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

การที่พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. ได้สรุปให้เห็น แนวทางและองค์ความรู้ที่จะสามารถประยุกต์ให้เกิดการขับเคลื่อนของ องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมมือกับองค์กรพระพุทธศาสนา เพื่อยกระดับพื้นที่สุขภาวะให้เกิดขึ้นได้นั้น จึงถือเป็นกลยุทธ์เชิงพุทธ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดความดีงาม ในหมู่คณะ และการสนับสนุนบทบาทร่วมกันระหว่างสำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ตลอดจนเครือข่ายองค์กร พระพุทธศาสนา และองค์กรต่าง ๆ ร่วมกันต่อไป

ในนามของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตา
อนุเคราะห์ของพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต ที่ได้อนุเคราะห์ให้
ถอดบทบรรยายมาสู่การพัฒนาเป็นเอกสารองค์ความรู้ที่จะใช้ขับเคลื่อน
ในการพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธให้เกิดขึ้นในองค์กรคณะสงฆ์และสังคม
ได้ต่อไป

พระสุธีรัตนบัณฑิต, สส.อ.ส.

สารบัญ

เกริ่นนำเข้าเรื่อง 1

ประเด็นที่ 1 8
พื้นที่ทางสังคมในหลักพระพุทธศาสนา

ประเด็นที่ 2 17
พระพุทธศาสนากับการใช้พื้นที่ทางสังคม

ประเด็นที่ 3 27
พระพุทธศาสนากับการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม

ช่วงถาม-ตอบ 50

ภาคผนวก 56

เกริ่นนำเข้าเรื่อง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฏพล ศิริสวัสดิ์: กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กราบนมัสการพระเถรานุเถระ และสวัสดีคณาจารย์ผู้เข้าร่วมสัมมนา

ขอต้อนรับสู่การสัมมนาในหัวข้อพระพุทธศาสนากับการจัดการพื้นที่ทางสังคม โดยผู้ที่จัดการสัมมนาในครั้งนี้ ได้แก่ โครงการพัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ผม ดร.ณัฏพล ศิริสวัสดิ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะรับหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการในวันนี้ครับ ในเบื้องต้นขอกราบอาราธนาพระเดชพระคุณ พระพรหมบัณฑิต จุฑธูปเทียมนุชาพระรัตนตรัย ขอกราบอาราธนาครับ กราบนมิตต์ พระสุธีรัตนบัณฑิต คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะผู้รับผิดชอบติดต่อโครงการ

พัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะตามแนวพระพุทธานุชาสนา เข้ากราบถวายสักการะแด่พระพรหมบัณฑิตรับลำดับต่อไปขอเชิญคุณพงษ์ศักดิ์ ธงรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. เข้ากราบถวายเครื่องไทยธรรม

กระผมขออนุญาตกล่าวถึงรายละเอียดโครงการพัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะวิถีพุทธตามแนวพระพุทธานุชาสนา ซึ่งโครงการนี้ได้ดำเนินการภายใต้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพหรือ สสส. โดยที่เป้าหมายหลักของโครงการนั้นคือ เราอยากจะทำพื้นที่ในการพัฒนาสุขภาวะโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจและปัญญา โดยเป็นพื้นที่ที่สามารถรับฟังปัญหา เป็นพื้นที่ปลอดภัย เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้ามาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยบุคลากรที่สนับสนุนการจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรตามแนวพระพุทธานุชาสนานั้นประกอบด้วย พระสงฆ์ บุคลากรทางด้านสาธารณสุข และจิตอาสาที่ผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพกับทางโครงการ ทำให้สามารถทำหน้าที่ในการรับฟังปัญหาและให้คำปรึกษาเยียวยาจิตใจ สามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขอย่างมีสติรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

และในวันนี้ถือเป็นโอกาสอันดีที่พวกเราทุกคนที่อยู่ ณ สถานที่แห่งนี้ รวมถึงผู้ที่รับฟังผ่านทางแอปพลิเคชัน Zoom จะได้ร่วมรับฟังการบรรยายพิเศษ โดยพระพรหมบัณฑิต ประธานคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบหลักเกี่ยวกับงานทางด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ซึ่งการบรรยายในครั้งนี้จะทำให้พวกเราได้เห็นภาพแนวทางการเป็นไปได้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญเปรียบเสมือนการมอบนโยบายการทำงานให้แก่คณะสงฆ์ที่จะได้ร่วมรับฟังการบรรยายร่วมกันในวันนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การทำงานในการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายทางสังคม ซึ่งเรากำลังจะดำเนินการต่อไปให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาทางด้านจิตใจและปัญญา

บัดนี้เป็นเวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอกราบอาราธนาพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต ประธานคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการมหาเถรสมาคม ได้ให้เกียรติการบรรยายพิเศษ ในหัวข้อพระพุทธศาสนากับการจัดการพื้นที่ทางสังคม

พระพรหมบัณฑิต

ท่านเจ้าคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านคณาจารย์และนิสิต ฝ่ายบรรพชิตทั้งที่อยู่ในห้องประชุมนี้และที่ติดตามการบรรยายผ่านสื่อออนไลน์ทุกรูป ขอเจริญพร คุณพงษ์ศักดิ์ ธงรัตน์ะ ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กรของ สสส. ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์การจัดงานบรรยายในวันนี้ ท่านผู้บริหารคณาจารย์ นิสิต นักศึกษาฝ่ายคฤหัสถ์และท่านผู้สนใจในธรรมทุกท่าน

การพูดถึงเรื่องการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม ในโครงการจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่หลายอย่าง ซึ่งคำว่าศาสตร์สมัยใหม่นอกจากพุทธศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ก็มีศาสตร์ที่ตรงที่สุดนั่นคือ สังคมวิทยา (Sociology) ผู้ที่พูดถึงเรื่องพื้นที่คือ นักคิดในสายสังคมวิทยา นักปรัชญา และวิศวกรสังคมทั้งหลาย โดยเป็นการรวมศาสตร์หลาย ๆ อย่างเข้ามาสร้างองค์ความรู้เพื่อสนองวัตถุประสงค์ในการจัดการพื้นที่ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษา อย่างเช่น สสส. ก็เพื่อสุขภาวะทางกายและทางจิต ทางศาสนาจัดการพื้นที่ทางด้านศาสนสถาน ทางมหาวิทยาลัยก็พูดถึงสิ่งแวดล้อมบรรยากาศทางวิชาการ หรือ

อย่างมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็เน้นในเรื่องของ Green University ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของจัดการพื้นที่ใช้พื้นที่ที่เรามีให้ได้ ประโยชน์สูง ประหยัดสุด ประโยชน์สูงคือคุ้มค่าในทุกรูปแบบ ประหยัดสุดคือมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นเรื่องนี้จึงอยู่ในขอบข่าย นวัตกรรม (Innovation)

นวัตกรรมที่ว่านี้ไม่ใช่ประดิษฐ์กรรม (Invention) เพราะ ประดิษฐ์กรรมคือการค้นพบสิ่งใหม่ องค์ความรู้ใหม่ ๆ ของศาสตร์ทั้งหลาย อย่างวิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา อะไรก็ตามที่ค้นพบใน ศาสตร์ครั้งแรกนั้นคือประดิษฐ์กรรม แต่นวัตกรรมคือการประยุกต์ หรือนำสิ่งประดิษฐ์นั้นมาแก้ปัญหาที่เรากำลังเจออยู่ที่เราต้องการ เช่น เรามีคอมพิวเตอร์กันมานานแล้ว ผู้ค้นพบคอมพิวเตอร์ทั้ง Mainframe หรือ Desktop นั้นก็มีมาแล้ว โทรศัพท์ก็มีผู้ประดิษฐ์ กล้องถ่ายภาพก็มี เทปบันทึกเสียงก็มี ทุกอย่างมีผู้ประดิษฐ์ แต่การ รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างมาไว้ในเครื่องอุปกรณ์ชิ้นเดียวนั้นไม่ใช่เป็น การประดิษฐ์ใหม่ แต่เป็นการจัดการนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาตอบสนอง ความต้องการ อย่างที่พวกเราเรียกกันว่า ไอแพด และ ไอโฟน สิ่งนี้ คือ นวัตกรรม และนวัตกรรมทำได้ไม่รู้จบอยู่ที่ว่าเราต้องการ แก้ปัญหาอะไร เช่นเดียวกับการจัดการพื้นที่ทำได้เรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับ ว่าเราจะใช้พื้นที่นั้นทำอะไร ในฐานะเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ก็จัดการใช้พื้นที่ให้สนองวัตถุประสงค์ความต้องการในแต่ละยุคสมัย ของเจ้าอาวาสนั้น ๆ มหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกัน แต่เราจะต้อง

ประมวลเอาความรู้ ข้อค้นพบ องค์ความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ มันจึงจะเรียกว่านวัตกรรม เหมือนกับเรื่อง ไอแพด หรือ ไอโฟน ที่ประมวลนำสิ่งที่ค้นพบหรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เข้ามา ในเรื่องพื้นที่ทางสังคมก็เช่นเดียวกัน เราจะประมวลองค์ความรู้ในศาสตร์ทั้งหลายมาประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาสนองความต้องการของพวกเขา

ประเด็นที่ 1

พื้นที่ทางสังคมในหลักพระพุทธศาสนา

เรื่องพื้นที่ทางสังคมตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Space และพื้นที่หากมองด้วยตาเปล่าภายในหอประชุมนี้มันก็คือพื้นที่ที่เรามานั่งประชุมมีประโยชน์ใช้สอย มองเห็นด้วยตาเปล่า สัมผัสได้ จับต้องได้เรียกว่าเป็น “พื้นที่ตามการรับรู้ (Perceived Space)” พื้นที่ตามการรับรู้สามารถจับต้องได้ สัมผัสได้ ตามภูมิศาสตร์ในแผนที่เราก็เขียนได้ อันนี้แหละเป็นพื้นที่ตามที่เราเข้าใจกันทั่วไป แต่พื้นที่ที่เราเห็นมันไม่ใช่แค่สิ่งที่เราเห็น เราได้ยิน และเราสัมผัส เพราะเราตั้งชื่อให้กับมัน เรียกว่าห้องประชุม เราบัญญัติความหมาย (Concept) ให้มันไปด้วย ภาษาปรัชญาเขาเรียกว่ามันไม่ใช่การรับรู้ อย่างเดียว แต่เป็นการให้ความหมายกับสถานที่ซึ่งเขาเรียกว่า Meaning Giving Activity ของจิตมันผสมเข้าไปตามแนวคิดของ Phenomenology (ปรากฏการณ์วิทยา) เพราะเราให้ความหมายมันเข้าไปด้วยเราจึงเรียกห้องนี้ว่าห้องประชุม ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า บัญญัติ การที่เราบัญญัติทำให้เกิด “พื้นที่ตามความคิด (Conceived Space)” ไม่ใช่พื้นที่ลอย ๆ แต่เราบัญญัติเข้าไป อย่างเช่นเราเรียกว่าประเทศไทย หากให้ไปหาชายแดนที่มีเส้นแบ่งเขตระหว่างประเทศไทยและพม่า เราหาเจอไหม ซึ่งมันอยู่ใน

ความคิดแต่เอาเข้าจริงเราสามารถวัดกันได้ เพราะฉะนั้นคำว่าประเทศไทย จึงเป็นทั้งพื้นที่ตามการรับรู้ที่เราจับต้องได้และที่เป็นข้อบัญญัติข้อตกลง Conceived Space เราเรียกสถานที่นี้ว่า “วัด” และมีการบัญญัติว่าวัด สถานที่ในตัวเองคือพื้นที่ตามการรับรู้ ความคิดที่แทรกเข้าไปเป็นพื้นที่ตามความคิด

พื้นที่ตามความคิดสามารถแบ่งได้ 2 นัย นั่นคือ (1) ปรวิสัย (Objective) และ (2) อัตตวิสัย (Subjective) เข้ามาในพรมแดนปรัชญา ปรวิสัยในความหมายที่ทุกคนเห็นเหมือนกัน คิดตรงกัน ถ้าพูดถึงวัดต้องเป็นแบบนี้ มีมาตรฐานแบบเดียวกัน อีกอย่างหนึ่งคือ อัตตวิสัย อย่างเช่นสถานที่สวยงามโดยความงามขึ้นอยู่กับความคิดแต่ละคน คนนี้มองเห็นว่างาม คนนี้มองเห็นว่าไม่งาม ความคิดว่าสถานที่นี้สวยไม่สวยอยู่ที่ความรู้สึกซึ่งเป็นอัตตวิสัยและขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ด้วย สมมติว่าเราเห็นภูเขาอยู่ข้างหน้าถ้าเราเป็นนักท่องเที่ยวก็ถือว่าเป็นทิวทัศน์ที่สวยงามซึ่งเราคงถ่าย แต่หากเราต้องเดินทางไปอีกฝั่งอย่างรวดเร็วภูเขานี้ก็ถือเป็นอุปสรรคสำหรับเรา เพราะฉะนั้นสถานที่ในตัวเองสำหรับการเป็นพื้นที่ตามการรับรู้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่สถานที่ตามความคิดของเรามันก็ทับซ้อนไปด้วย เช่นวัดนี้สงบสำหรับผู้ที่ยากไปนั่งกรรมฐาน แต่อีกมุมวัดนี้ดูวังเวงน่ากลัวผี หรือวัดนี้เป็นอุทยานการศึกษาแม้จะมีเสียงดัง เพราะการบรรยายธรรมแก่ผู้ที่ต้องการศึกษา สถานที่จึงอยู่ที่

ความคิดที่ผสมเข้าไปเป็นชั้น ๆ เหมือนกับชั้นดินโดยมีพื้นฐานคือพื้นที่ตามการรับรู้และทับซ้อนด้วยพื้นที่ตามความคิด

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรารู้ถึงพื้นที่ที่ต้องคิดให้คิดว่าเรากำลังพูด ในระดับใด พื้นที่ตามการรับรู้หรือพื้นที่ตามความคิด และยังมีพื้นที่สำหรับใช้ชีวิตเรียกว่า “พื้นที่ตามที่ใช้ชีวิต (Lived Space)” ถ้าท่านย้ายจากต่างจังหวัดเข้ามาอาศัยในกรุงเทพฯ ครั้งแรกท่านจะงงเป็นไก่ตาแตกเลย รถติด ขับรถลำบาก ฝุ่นละอองก็เยอะมีแต่ป่าคอนกรีต เพราะไม่รู้จักมนุษย์สักคนเดียว เกิดเป็นความรู้สึกโดดเดี่ยว เป็นความเหงาในป่าคอนกรีต แต่ถ้าหากว่าท่านกลับไปอยู่ในที่ที่ท่านเคยอยู่ในชุมชนเดิมท่านมีความสุข ความอบอุ่น มันไม่ได้อยู่ที่สถานที่แต่มันอยู่ที่ความสัมพันธ์กับสถานที่ อยู่วัดนี้ตื่นเข้าไปบิณฑบาตมีโยมใส่บาตรประจำไปไหนก็มีความเป็นห่วง ฆราวาสเองก็ตื่นเข้าไปตีหมกกาแฟเจ้าประจำร้านนี้ไปสนทนากับแม่ค้าคนนี้ขึ้นรถสายนี้หักท่ายกับคนขายตัว มันเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต อย่างเช่นการเป็นเจ้าของอวาซาก็ต้องอยู่ภายในวัดเมื่อไปจัดงานที่อื่นก็ไม่รู้จะสั่งการกับใคร ของใช้อยู่ไหนบ้างก็ไม่รู้ ทำงานยาก เป็นคนบดก็ต้องการที่บัณฑิตวิทยาลัยนั่น คือ Lived Space ของท่าน ไม่ใช่ตึกแต่คือทีมงานทั้งหมดของมหาวิทยาลัยที่เชื่อมประสานมันมี net work เครือข่ายทางสังคม เรียกว่าเป็นพื้นที่ที่เราอยู่เป็นเชื่อมกับสถานที่และมนุษย์คนอื่น อันนี้เป็นข้อเสนอของนักปรัชญา นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียง และนักสังคมวิทยาก็นำมา

ขยายกัน อาจจะใช้ความหมายในคำอื่นแต่นำหลักการจากคนคน
นี้มาใช้คือ Henri Lefebvre (1901-1991)

สรุปแล้วพื้นที่มีอยู่ 3 อย่าง คือ (1) พื้นที่ตามที่เรารับรู้เรา
(2) พื้นที่ตามความคิด และ (3) พื้นที่ที่เราใช้ชีวิต เป็นพื้นที่ที่
สัมพันธ์กับเราและเกี่ยวข้องกับคนอื่น ฉะนั้นเวลาที่เรามองพื้นที่
ทางสังคมมันก็คือพื้นที่ 3 อย่างนี้รวมกัน โดยที่เราเป็นตัวตั้งนั่นคือ
เราอยู่ตรงนี้และเราสัมพันธ์กับใคร

เวลาพูดถึงพื้นที่มันไม่ใช่อย่างที่ชาวบ้านเข้าใจเพราะมีตั้ง 3
ระดับ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “โลก 3” คือโลกที่เราอยู่นั้น
ในทางพุทธปรัชญาซ้อนกันอยู่ 3 ชั้น ได้แก่

(1) โอกาสโลก (Spatial World) โอกาสคือที่ตั้ง แผ่นดิน
ดวงดาว คำว่าโอกาสก็คือ space นั่นแหละโอกาสโลก (โอ-กา-สะ-
โลก) โลกคือแผ่นดิน มันก็คือ space พื้นที่ประเภทที่หนึ่งในตัวของ
มันเองคือที่ตั้ง แม้แต่พระจันทร์ก็เป็นโอกาสโลก ที่หมายถึงพื้นที่ใน
แบบที่หนึ่งของนักสังคมวิทยา (2) สัตว์โลก (Animate World) โลก
คือหมู่สัตว์ในความหมายของสังคมมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย โลก
ของเทวดา เป็นโลกของสิ่งมีชีวิตในรูปของมนุษย์หรือเทวดาก็ได้

(3) สังขารโลก (Lived World) โลกคือสิ่งที่ถูกปรุงแต่งแต่
ในที่นี้คือตัวเราเรียกว่า Lived World โลกแห่งประสบการณ์ เมื่อ
สักครู่นี้เราพูดถึง Lived Space พื้นที่ที่เราอยู่ตัวเรามีความ

เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง สังขารโลกก็คือชีวิต ประสบการณ์ของใครของมัน

สังขารโลก

อิมสมีเยว พุยามมตเต กเพฺวเร สสญฺญมุหิ
สมนเท โลกนฺจ ปญฺญาเปมิ โลกสมฺภยนฺจ
โลกนิตฺตรนฺจ โลกนฺโรรคามินินฺจ ปฏฺิปปํ

โรหิตัสสสูตร

เรายอมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก
ความดับแห่งโลก ปฏิปทาเครื่องให้ถึง
ความดับแห่งโลก ในอรรถภาพอันมี
ประมาณวาหนึ่ง มีสัญญาและมีจิตนี้
เท่านั้น

นี่คือพระบาลีที่แสดงถึงสังขารโลก พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราตถาคตบัญญัติโลก เหตุเกิดคือสมุทัยของโลก นิโรธคือความดับของโลก มรรคปฏิบัติทาเครื่องให้ถึงความดับของโลก ในอรรถภาพอันมีประมาณหนึ่ง มีสัญญาและจิตเท่านั้น” นี้แหละคือสังขารโลก (Lived World) ความหมายที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ในทางปฏิบัติธรรม

หมายถึงว่ารู้แจ้งโลกทั้งที่เป็นโอกาสและสังคมทั้งหลาย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการรู้จักตัวเราเองว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้แล้วบรรลุธรรมปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อรู้จักตัวเราเองอย่างดี เราก็รู้จักสัตว์โลกเป็นอย่างดีเพราะเราก็เป็นส่วนหนึ่งของสัตว์โลก และสัตว์โลกอยู่บนโอกาสโลกคือแผ่นดิน

ประเด็นที่ 2

พระพุทธศาสนากับการใช้พื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ทับซ้อน

ประเด็นก่อนหน้าได้กล่าวถึงสังขารโลกคือจุดตรงกลางข้างในสุดนั้นโลกแห่งประสบการณ์ของเราอยู่ตามลำพังเรียกว่า Personal Space พื้นที่ส่วนตัว และถ้าเราครอบครองบ้าน บ้านนั้น

คือ Private Space เป็นพื้นที่ของเอกชนตามกฎหมายห้ามบุกรุก
 ขอบนอกสุดเรียกว่า Public Space เป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนมี
 สิทธิใช้เช่น ท้องถนน แม่น้ำ ท่าอากาศยาน ส่วนพื้นที่ที่เรากำลังพูด
 ถึงคือ Social Space พื้นที่ทางสังคมตามหัวข้อวันนี้อยู่กึ่งกลาง
 ระหว่างพื้นที่เอกชนกับพื้นที่สาธารณะ เราเรียกว่าพื้นที่ทางสังคม

ถ้าแบ่งตามอัตรา คือประโยชน์ก็จึงได้ อัตราอัตรา คือพื้นที่ที่
 ใช้ประโยชน์ส่วนตน ปรกติคือพื้นที่ที่ใช้เป็นประโยชน์คนอื่น ทั้ง
 สองส่วนนี้เรียกว่า Private (พื้นที่เอกชน) แต่ถ้าเป็นอภุยกัอัตราคือ
 พื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน เราเรียกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะเป็น Public Space
 พื้นที่ทางสังคม Social Space อยู่กึ่งกลางระหว่างพื้นที่เอกชนกับ
 พื้นที่สาธารณะ

**Social space must always be "public"
 in the sense freely accessible to all.**

คำว่าพื้นที่ทางสังคมจำเป็นจะต้องเป็นพื้นที่สาธารณะ คือ
 Public Space ในความหมายที่ว่าทุกคนสามารถเข้าไปใช้ได้ ถ้า
 หากเป็นพื้นที่เอกชนจะเป็นพื้นที่หวงห้าม ไม่ได้เพื่อให้คนอื่นได้ใช้
 เพราะเป็นที่เอกชนมีเจ้าของ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ทางสังคมจะต้องมี
 ความเป็นสาธารณะให้คนอื่นได้เข้าไปใช้ได้ แม้ว่าพื้นที่นั้นจะเป็น

พื้นที่ส่วนบุคคล หรือเป็นพื้นที่ของราชการก็ตาม วัดบางวัดท่านเข้าไปโบสถ์วิหารเขาเรียกว่าเขตพุทธาวาส ส่วนนี้เป็นเขต Social Space เป็นพื้นที่ทางสังคม แต่เขตพื้นที่ที่กฎพระคือสังฆาวาสจะเข้าไปไม่ได้ยิ่งในเขตกรรมฐานเขายังไม่ให้เข้าเลย พื้นที่ทางสังคมนั้นไม่ได้อยู่ที่สิทธิ์ตามกฎหมายแต่มันขึ้นอยู่กับว่าเขาอนุญาตให้ใช้อย่างไรต่างหาก พื้นที่ทางสังคมจึงเป็นได้ทั้งพื้นที่เอกชนพื้นที่สาธารณะของทางราชการก็ได้ แต่มีการอนุญาตนาคณมาอยู่ทำกิจกรรมร่วมกันได้

สรุปว่าพื้นที่ทางสังคมก็คือพื้นที่เอกชนและพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนเข้าไปใช้ทำกิจกรรมร่วมกันได้ โดยพื้นที่ทางสังคมนุญาตให้คนเข้าไปใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิด ปฏิสัมพันธ์กันหรือติดต่อสัมพันธ์กัน ไม่มีการห้ามคนนั้นคนนี้หรือกลุ่มนั้นกลุ่มนี้

มีกรณีเจ้าอาวาสวัดหนึ่งเคยติดป้ายประกาศห้ามบุคคลบางคนเข้ามาภายในวัด สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดชนะสงครามสั่งให้นำป้ายออกเนื่องจากผิดกฎหมาย หน้าที่ของเจ้าอาวาสในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีอยู่ข้อหนึ่งกำหนดว่าวัดต้องอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ใครอยากจะมาเผาศพหรือทำบุญต้องเข้าวัดได้ วัดเป็น Social Space คือพื้นที่ทางสังคม แม้ว่าวัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสที่เป็นผู้กำกับดูแลวัดเพราะฉะนั้นจะห้ามคนเข้าวัดไม่ได้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเจ้าอาวาส

จะต้องอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล กฎหมายกำหนดให้วัดเป็น พื้นที่ทางสังคมโดยมุ่งให้สร้างความผูกพันและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ใกล้วัด

อีกตัวอย่างหนึ่งคือถนนคนเดิน ตามปกติท้องถนนมีแต่รถยนต์ใช้ แต่ถนนคนเดินให้คนเดิน ขายของซื้อของพูดคุยกันดื่มกาแฟมีปฏิสัมพันธ์กันรู้จักกันเป็นถนนกลายเป็นพื้นที่ทางสังคม ตัวอย่างประเภทนี้มีเยอะแยะ ร้านกาแฟ ห้องสมุด โบสถ์ วิหาร ในวัดก็ให้คนเข้ามากราบพระได้แม้กระทั่งศาลาสวดศพก็เป็นพื้นที่ทางสังคม เจ้าภาพจัดงานสวดศพออกมาต้อนรับแขกเหมือนบ้านตัวเอง พระมีหน้าที่ไปนำสวดให้แค่นั้น อย่างห้องประชุมนี้จัดงานมีผู้คนมามาก เจ้าอาวาสแค่มากล่าวอวยพรให้ ใคร ๆ ก็เข้ามาใช้กันได้นี้แหละคือพื้นที่ทางสังคม

คำว่า Social Space พื้นที่ทางสังคมมีนักสังคมวิทยาชื่อว่า เรย์ โอลเดนเบิร์ก (Ray Oldenburg) ขยายความว่า พื้นที่ทางสังคมที่เราใช้กันในชีวิตประจำวันนั้นเราแบ่งโดยสถานที่คือ place ไม่ใช่ space มี 3 สถานที่ได้แก่ (1) สถานที่บ้าน (First Place) คือที่อยู่อาศัยซึ่งถือเป็นส่วนตัวมาก (2) สถานที่ทำงาน (Second Place) (3) สถานที่ทางสังคม (Third Place) ไม่ใช่ที่บ้านไม่ใช่ที่ทำงานแต่เป็นที่พบปะสังสรรค์ คือใครชอบดูพระเครื่องก็มาวัด ใครชอบธรรมชาติก็ไปเขาเต่าเลี้ยงปลาเลี้ยงนก ใครชอบศิลปะก็ไปอาร์ต

แกลลอรี่ซึ่งไม่ใช่การศึกษาในระบบหรือนอกระบบแต่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยนั่นคือ Third Place สิ่งที่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่ที่ข้อสามคือสถานที่ทางสังคม แต่ถ้าเป็นสถานศึกษาในระบบคือข้อที่สองสถานที่ทำงาน อย่างที่นักศึกษามานั่งฟังในห้องประชุมแห่งนี้หากมองในมุมหนึ่งมันไม่ค่อยผ่อนคลายเพราะมีอาจารย์มาคุมเป็นการศึกษาในระบบ แต่สำหรับคนที่อยากได้ความรู้เข้ามานั่งฟังมันไม่เครียดมันผ่อนคลายได้ความบันเทิงสำหรับเขาสถานที่ประชุมนี้คือข้อสามซึ่งเราเรียกว่า recreation หรือ นันทนาการ ความหมายในภาษาอังกฤษคือเติมพลังสร้างพลังขึ้นมาใหม่ (Recreate) อยู่ที่บ้านที่ทำงานมันปวดหัวเราจึงต้องไปสถานที่ผ่อนคลายเราจึงเรียกว่า พื้นที่ทางสังคม (Social Space)

เรย์ โอลเดนเบิร์ก (Ray Oldenburg) เสนอว่าพื้นที่ทางสังคมหรือสถานที่ทางสังคม (Third Place) เป็นเหมือนกับที่เราทอดสมอชีวิตทางด้านสังคมของเราไปผูกเอาไว้เพื่อที่จะขยายปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ทางสังคม ประเด็นคือเป็นที่ผ่อนคลายพบกับคนที่เราคำนึงเคยสนิทสนมหรือไม่ก็สร้างมิตรภาพใหม่ไม่ได้มีผลประโยชน์ทับซ้อนทางธุรกิจ อย่างเช่นกลุ่มสวดมนต์ทุกวันพระไม่มีการเกทับกันว่าใครสวดได้หรือสวดไม่ได้ไม่มีใครไปจับจ้องเขาหรือกลุ่มจิตอาสา (Volunteer) มาทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจแล้วได้เพื่อนสนใจในกิจกรรมประเภทเดียวกัน หรือกลุ่มปลูกต้นไม้ กลุ่มร้องเพลงให้คนป่วยในโรงพยาบาลฟัง ได้เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์

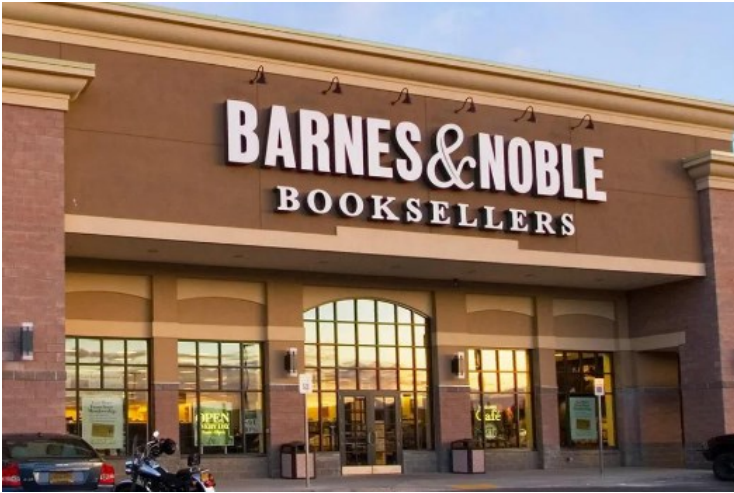
เมื่อเราเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกันสถานที่กลายเป็นพื้นที่ทางสังคม
มันผ่อนคลายและได้สร้างความคุ้นเคยกัน

Ray Oldenburg (1932-2022)

Third places, then, are "anchors" of community life and facilitate and foster **Broader, more creative interaction.**

"Your third place is where you relax in public, Where you **encounter familiar faces and make new acquaintances.**"

ตัวอย่างของพื้นที่ทางสังคมที่ว่่านี คือ ร้านชากาแฟเช่นที่
ไชน่าทาวน์ เมืองซานฟรานซิสโก จะมีร้านชาคนจีน คนจีนที่ไปดื่ม
ชาแม้แต่ผู้สูงอายุทั้งนั้น ที่ชอบมากคือตั้งวงคุยกันถึงเวลาเขาก็มาหา
กันอันนี้คือตัวอย่างของ slow life ชีวิตที่ช้าลง ร้านกาแฟร้านชา
เป็นที่พบปะไม่ใช่ธุรกิจ อีกตัวอย่างคือ ห้องสมุดประชาชนซึ่งต้องมี
มุมอ่านหนังสือและต้องมีที่นั่งพบ ถ้าในอเมริกาเป็นร้านอาหาร คือ
ตื่นเช้าขึ้นมาผู้สูงอายุหรือคนที่ไม่ได้ไปทำงานก็จะไปอยู่ด้วยกันเป็น
ชั่วโมงอย่างเช่นที่ร้าน McDonald's อีกอย่างคือ ร้านหนังสือ และ
สวนสาธารณะ ก็เป็นพื้นที่ทางสังคม หน้าที่ของวัดเราทำได้ครบ
ทั้งหมด วัดในสมัยก่อนเป็นอย่างไรเดี๋ยวนี้ก็ยังเป็นโรงทานเป็น
สถานที่ประชุมเป็นห้องสมุด เป็นที่ออกกำลังกายเป็นศูนย์หนังสือ
และเป็นอาราม แล้วแต่เราจะใช้

ร้านกาแฟ Barnes & Noble BOOKSELLERS ประเทศสหรัฐอเมริกา

Photo: marketstreetlynnfield

ให้ดูภาพร้านกาแฟร้านนี้ทุกครั้งที่ไปอเมริกาจะไปร้านหนังสือชื่อร้าน Barnes & Noble BOOKSELLERS เหลืออยู่ร้านเดียวแล้วที่ใหญ่ที่สุดมีหนังสือภาษาอังกฤษทุกสาขาวิชา น่าเสียดายที่มันจะไปไม่รอดธุรกิจหนังสือ E-Book ไม่ได้ เขาเปลี่ยนร้านหนังสือของเขาให้เป็นพื้นที่ทางสังคม เพื่อความอยู่รอดหากคิดถึงวัด วัดไหนที่ไม่มีคนเข้าเพราะไปติดความหมายของวัดว่าเป็นนิติบุคคลไม่ได้คิดในความหมายของวัดว่าเคยเป็นร้านหนังสืออยู่รอดเพราะเป็นพื้นที่ทางสังคม เขาทำอย่างไรรู้ไหม แต่ก่อนในร้านหนังสือไม่มีที่นั่งแต่เดี๋ยวนี้เขามีมุมให้อ่านจะซื้อไม่ซื้อก็ไม่รู้ นั่งคนละ

มุ่มมองเห็นพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ผู้สูงอายุยึดมุ่มอ่าน อ่านแล้วไม่ซื้อก็ให้เจ้าหน้าที่มาเก็บซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้หน้ามุ่มเขาไม่มาว่าเราว่ามานั่งอ่านหนังสือเกะกะไปถามเขาก็บริการทำให้เราอีกแล้วก็ไม่ได้ถามว่าเราจะซื้อไหม แต่ที่สำคัญคืออยู่ได้ทั้งวันเพราะมันมีมุ่มกาแฟมุ่มใหญ่พอสมควรส่งกาแฟแล้วก็นั่งอ่านหนังสือหรือนั่งคุยกันแล้วก็กลับ ร้านอยู่ได้อย่างไร เขามี E-Book ของร้านหนังสือ คนเป็นสมาชิกก็ได้ซื้อ E-Book โดยเขาเปลี่ยนรูปแบบหลายอย่างจะซื้อแบบเล่มก็ได้

เมื่อวานไปเทศน์ที่วัดปรมัยยิกาวาสที่ไปดูร้านกาแฟของวัดนี้ สถานที่นี้อยู่ในเกาะเกร็ดคนไปเที่ยวกันเยอะ วัดก็เปิดมุ่มสำหรับให้คนไปพักผ่อนหย่อนใจมีกาแฟด้วยโดยไม่ใช่ธุรกิจเอากำไรถ้าขายกาแฟในวัดให้มุ่มที่คนพักผ่อนและมีที่นั่งสำหรับแลกเปลี่ยนสนทนากัน ประเด็นสำคัญอยู่ตรงที่ (1) ให้คนอยู่ร่วมกันหรือพบปะกัน (2) ได้ผ่อนคลาย (3) ได้แลกเปลี่ยนสนทนา มีปฏิสัมพันธ์ ได้พบเพื่อนใหม่หรือเพื่อนเก่า อันนี้แหละคือพื้นที่ทางสังคมภายในวัด

ร้านกาแฟและมุ่มเจดีย์เอียง วัดปรมัยยิกาวาส

ประเด็นที่ 3

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม

พระพุทธศาสนา

ประเด็นที่จะกล่าวถึงต่อไปคือ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม เมื่อเรามีความเข้าใจในเรื่องพื้นที่ทางสังคม

และความเกี่ยวข้องพื้นฐานของวัดวาอารามพอสมควร เราจะนำศาสนาเข้ามาพัฒนาพื้นที่ทางสังคม โดยคำว่า “พระพุทธศาสนา” สามารถนำมาใช้ได้ในทุกเรื่อง ทั้งศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล และศาสนพิธี อย่าจำกัดแค่คำสอนหรือศาสนสถาน ทุกอย่างต้องเข้ามาช่วยกัน ศาสตร์ทั้งหลายต้องระดมเข้ามาเพื่อพื้นที่ทางสังคมฉันใด แม้แต่ในทางพระพุทธศาสนาก็ต้องมีองค์ประกอบพุทธศาสนาที่มีความหลากหลาย เพราะในคำว่า พื้นที่ไม่ได้เป็นเพียงนามธรรม พื้นที่จะต้องมีศาสนสถานเข้ามาเกี่ยวข้อง

ศาสนสถานเช่น “**วัดเวฬุวัน**” ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่าอารามซึ่งแปลว่า ที่รื่นรมย์ เวฬุวันหมายถึง ป่าไผ่ บัญญัติว่าเป็นสถานที่ทางศาสนาในสมัยพุทธกาล ก่อนที่จะมีวัดเวฬุวันก็มีสถานที่ที่นักบวชนิยมไปชุมนุมกันคืออิสิปตนมฤคทายวัน หมายถึงป่าที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่เบญจวัคคีย์ สถานที่แห่งนี้เปรียบเสมือนกับ Social Space ในสมัยโบราณเป็นพื้นที่สำหรับนัดพบระหว่างนักบวชและผู้มีศรัทธาทางศาสนา เราจึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า มิคทาย (มิ-คะ-ทา-ยะ) ที่แปลว่า เป็นที่ให้อภัยทานแก่พวกมฤค พวกเนื้อ พวกกวางที่อยู่ชายป่า ส่วนอิสิปตน (อิ-สิ-ปะ-ตะ-นะ) แปลว่า ที่ที่ฤชิลงมาจากภูเขาเพื่อมาชุมนุมกัน กล่าวได้ว่าพื้นที่นี้เปรียบเสมือนกับพื้นที่ทางสังคมที่นักบวชนัดพบกับผู้ที่มีความเชื่อความศรัทธา และผู้ที่ต้องการฟังธรรมฟังเทศนามันเป็นวัฒนธรรมในสมัยนั้น เมื่อมีพระพุทธศาสนา

จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่อย่างอสิปตนมฤคทายวัน สำหรับชาวพุทธคือบรรพชิตกับคฤหัสถ์จึงเกิดวัดเวฬุวันขึ้น ซึ่งมีความเป็นธรรมชาติไม่แตกต่างจากอสิปตนมฤคทายวันที่เป็นพื้นที่ทางสังคม

สมัยนั้นพระเจ้าพิมพิสารอาศัยอยู่ในพระราชวังเป็นสถานที่บ้าน (First Place) ท้องพระโรงเป็นสถานที่ทำงาน (Second Place) ส่วนวัดเวฬุวันเป็นสถานที่ทางสังคม (Third Place) สำหรับพึ่งพิงเป็นพื้นที่ที่สร้างความผ่อนคลาย ของพระองค์

นั่นคือธรรมชาติของวัดในความหมายที่เป็นอาราม เป็นป่า เป็นสวน เราจะต้องรักษาความหมาย คือบัญญัติของ พื้นที่ทางสังคม ในชื่อของวัดที่เรียกว่า อาราม ไร่ด้วย เวฬุวนาราม เขตวนาราม เขตพนวิมลมังคลาราม วัดสุทธิวาราม คำว่าอารามต่อท้ายนั้น หมายถึง วัดเป็นพื้นที่ทางสังคม ปัจจุบันคำว่า อาวาส หมายถึง ที่อยู่พระสงฆ์ วิหาร หมายถึง ที่อยู่ของพระพุทธรูป อารามคือสถานที่ผ่อนคลายหรือที่เรียกว่า Relax Station เป็นพื้นที่ทางสังคม เราต้องนำเอาจิตวิญญาณของอารามกลับมา สู่อพื้นที่ทางสังคมในศาสนสถาน จิตวิญญาณของอารามนั้นคือวัดในสมัยก่อนเป็นสถานที่ทางสังคม (Third Place) สถานที่ที่ไม่ใช่บ้านไม่ใช่ที่ทำงาน แต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีบทบาทดังนี้

(1) วัดเป็นสถานศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมะเป็นการศึกษาตามอรรถาศัย ถ้าเป็นการศึกษาในระบบแม้แต่โรงเรียนในวัดก็เป็นการศึกษาในระบบที่ทำให้เกิดความคิด เดียวนี้ธรรมศึกษายังก่อให้เกิดความคิดเลยไม่ใช่การศึกษาตามอรรถาศัยที่เรียนแล้วมีความสุข การเรียนที่มหาจุฬา ฯ ในวัดเหมือนจะมีความสุขแต่มันก็มี ความคิด หากเป็นการศึกษาในพื้นที่ทางสังคมจะต้องมีความสุข

(2) วัดเป็นสถานที่พักและสถานสงเคราะห์เป็นที่พักเมื่อออกเดินทาง โรงเรียนในสมัยก่อนก็คือวัด สถานสงเคราะห์คนพิการ แม้กระทั่งเวลาประสบภัยไฟไหม้บ้าน ไม่มีที่พอก็จะเข้าวัด วัดจึงเปรียบเสมือนพื้นที่คลายร้อนผ่อนคลาย

(3) วัดเป็นสถานพยาบาล เป็นการรักษากายรักษาใจ รักษาสุขภาพทางกายและใจหรือที่เรียกว่า สถานพยาบาล ในสมัยก่อนพระสงฆ์จะเป็นทั้งหมอสุนไพรวัด นวดเส้น ต่อกกระดูก แพทย์แผนไทย

(4) วัดเป็นสถานที่จัดงานและการประชุม การจัดงานวัดมาเที่ยวงานวัด ขายของ ซื้ของ พบปะ มีการจัดชุมนุมภายในวัด ดนตรีในลานวัด นันทนาการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความผ่อนคลาย

(5) วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม รักษาศิลปวัฒนธรรม ประกอบพิธีกรรมคือการทำบุญทำกุศลมาแล้วเกิดความผ่อนคลาย เช่นเดียวกันกับสวนโมกข์

ตัวอย่างที่หนึ่ง ศึกษาและปฏิบัติธรรมสมัยหลวงปู่พุทธทาสยังอยู่ ณ ลานหินโค้ง กินข้าวจานแรม มั่งไม่มีต้องนอนฟังเสียงยุงร้อง ไม่มีการแบ่งชนชั้นคุณหญิงคุณนายทุกคนต้องล้างจานเอง ฟังหลวงปู่พุทธทาสเทศน์ได้ร่าเริงไม่มีนิสิตนักศึกษาไปนั่งฟังกันในช่วงบ่าย ๆ กินข้าวเสร็จกลับไปครึ่งหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความสุข ความผ่อนคลาย ไม่เหมือนกับเรียนให้ห้องเรียนได้บุญเช่นกัน วัตถุประสงค์หลักคือการทำให้อ่อนคลายต้องนิกอย่างนี้เพราะ Social Space หลักก็ไม่ใช่ไร อีกหนึ่งอย่างที่ได้โดดเด่นคือ “โรงมหรสพทางวิญญูณ” เป็นสถานที่รวมภาพจิตรกรรม ประติมากรรมปูนปั้น มีทุกอย่างหมดเลยเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นศิลปะ เป็นอะไรทุกอย่าง อันนี้เรียกว่าเป็น Social Space

ตัวอย่างที่สอง หากนึกถึงมหาวิทยาลัยมหาจุฬา ฯ ตอนอยู่วัดมหาธาตุ ลานอโศก ใต้ลานอโศกโถงจะเห็นคนนั่งตั้งวงอภิปรายธรรม เล่นหมากรุก ส่วนมากจะคิดว่าที่นั่นพูดหลาย ๆ คน ดังมาจากลานอโศกแล้วออกไปตั้งสำนักของตัวเองก็มี หลูกศิษย์ใครชอบก็มานั่งตั้งวงสนทนาธรรม พอคุยเสร็จก็ไปเปิดสำนักเขาแจ่งเกิดกันที่ใต้ลานอโศก ตรงนี้เขาเรียกว่า Social Space แล้วมัน

มีความ Accessible ทุกคนเข้าถึงได้ เนื่องจากเป็นลานวัดแต่เดิมนี่ไม่ได้แล้ว เนื่องจากเกิดการปรับเปลี่ยนจาก Social Space มาเป็น Business Space วัดจะต้องเป็นแบบนี้แต่ในบางมุมมองการจอดรถก็เป็นสังคมสงเคราะห์ ไม่อย่างนั้นบุคคลที่มาวัดจะจอดรถที่ไหน แต่ในลักษณะนี้ส่งผลกระทบต่อบทบาทอื่นต้องมีการจัดสรรให้ดี

ศาสนธรรมกับพื้นที่ทางสังคม สังคหวัตถุ 4 เมื่อครูพูดถึงการจัดการศาสนสถานให้ได้ Function ต่าง ๆ ที่นี้มาถึงศาสนธรรมบ้าง สรุปแล้วการจะทำ Social Space พื้นที่ทางสังคมจะต้องมี “สังคหวัตถุ 4” เป็นกรอบฐานสำคัญ ประกอบด้วย

(1) ทาน (Accessibility and Accommodation) เปิดโอกาสให้คนเข้ามาใช้พื้นที่ในวัด มาใช้ มาพัก มาเป็นเจ้าของ เช่น การเป็นเจ้าของภาพสวดศพ เจ้าภาพงานวันเกิด จัดงานได้ Open อันนี้คือการให้ทั้งการให้โอกาส การให้สิ่งของ การให้สถานที่ ถ้าไม่มีทานตรงนี้จะจบเลยวัดจะกลายเป็นพื้นที่ Private วัดจะกลายเป็นสมบัติของเจ้าอาวาสวัดแต่เพียงรูปเดียว โดยวัดจะต้องเป็นวัดเปิด

(2) ปิยวาจา (Happy Conversation) ต้องมีคนที่จะเข้ามาในวัดที่เป็นพื้นที่ทางสังคม ต้องมีการสนทนาปราศรัยด้วยภาษาอันไพเราะปิยวาจา เริ่มตั้งแต่เจ้าอาวาสจะต้องมีอุตตมานมุข หน้ารับแขกหน้าหงายไม่ใช่หน้าคว่ำ ปุพพภาสี ทักทายเค้ก่อนโอภาปราศรัย และสุขีสัมภาสี สนทนาปราศรัยด้วยภาษาไพเราะเสนาะหู

ทุกคนที่มาวัดควรจะมีลักษณะบุคลิกเช่นนี้ยิ้มแย้มแจ่มใสทุกคน ไม่ใช่เพียงแค่เจ้าอาวาสเพียงอย่างเดียว ใครที่มาจะต้องมีอุตตานุภาพ หน้าตาดียิ้มแย้มแจ่มใส ปุพพภาสัทททายปราศรัยกันก่อนถ้าเขาไม่พูดก็ชวนเขาคูย และสุขีสัมภาสัพุดเรื่องทีก่อให้เกิดความสุขความสบายใจ เพราะมีความเครียดจากที่ทำงานที่บ้านมาแล้วถ้ามาวัดแล้วยังทำให้เกิดความเครียดอีกมันมากไป

(3) อดถจริยา (Volunteer Activities) คือการบำเพ็ญประโยชน์เป็นการทำกิจกรรมจิตอาสาทั้งหลาย เข้ามาในวัดจะทำจิตอาสาในด้านไหน ในวัดมีทั้งกลุ่มวาทศิลป์ กลุ่มศิลปะ ไอที การสื่อสาร ใครที่มีความถนัดด้านไอทีก็จะมา Volunteer ในด้านนี้ การกวาดทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ สิ่งแวดล้อม ทำได้ทุกอย่าง กิจกรรมจิตอาสา จิตอาสาคือการทำประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ประโยชน์ส่วนรวมคือเพื่อสังคมไม่ได้คิดเงินทองหรือหน้าตาหรืออะไรต่าง ๆ มันจึงส่งผลให้เกิดสมานัตตา

(4) สมานัตตตา (One's Status is not important) คือ การวางตนพอดีสม่ำเสมอหมายความว่าทั้งหัวชนไว้ที่บ้าน ที่ทำงาน เข้าวัดอย่าพกพาดำแหน่งหน้าที่มา ถ้าคุณ Volunteer เหมือนกับการไปสวนโมกข์ทุกคนเท่าเทียมกันไม่มีคุณหญิง คุณนาย นายพล ทุกคนกินข้าวจานแอมเหมือนกัน ตักอาหารพอกิน ล้างจานเอง นอนฟังเสียงยุงร้อง ปฏิบัติกรรมฐาน แต่งชุดขาวเหมือนกัน

เหมือนกับคนที่ไปเรียนอภิธรรม กลุ่มคนเกษียณ นายพล ข้าราชการผู้ใหญ่ไปเรียนอภิธรรมโชติกะมีจิตอาสาเยอะมาก เรียนไปทำอะไรได้อยู่ในระบบ ไม่ได้เรียน ไม่ได้สอน เอาไปทำอะไร สมองได้ใช้ ได้พบเพื่อน ได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคม เพราะฉะนั้นในตัว อารามของวัดเองพระพุทธเจ้าให้เป็น Social Space พื้นที่ทาง สังคมที่คนเข้ามาอยู่ในวัดจะทิ้งชนชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ทุกคนเสมอเสมอกันและนับพรราชาใหม่ ทั้งหมด ต่อให้กษัตริย์มาบวชเมื่อบวชที่หลังต้องกราบคนวรรณะ ศูทรที่มาบวชอยู่ก่อนแล้วตามความอาวุโส

เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อกลุ่มคนที่เป็นจิตอาสาเข้ามาสู่ Social Space พื้นที่ทางสังคมเขาจะไม่นำเอาหัวโขนเข้าไปแล้วเขาจะ สบายผ่อนคลาย

ตัวอย่าง พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ท่านเคยเป็นรอง อธิการบดีวิทยาเขตพะเยา จะทำการย้ายวิทยาเขตจากริมวัดพะเยา ไปอยู่ในพื้นที่สาธารณะที่คล้าย ๆ กับป่าชุมชนที่อยู่ติดกับ มหาวิทยาลัยพะเยา ต้องดำเนินการ ทำประชาพิจารณ์ว่าจะนำ พื้นที่ตรงนี้มาถวายวัดก่อตั้งวิทยาลัยสงฆ์ ชาวบ้านที่มาร่วมประชุม ทำประชาพิจารณ์ ค้านขึ้นแล้วกล่าวว่าผมไม่เห็นด้วย เนื่องจากป่า ชุมชนเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านคนนั้นเข้าไปหาหน่อไม้ หาเห็ด รวมถึง เป็นพื้นที่ Social Space ของหมู่บ้าน มีการปลูกต้นไม้ ถ้าหากนำ

พื้นที่ตรงนี้ไปก่อสร้าง เป็นวิทยาลัยสงฆ์ จะทำให้พวกเขาไม่สามารถเข้ามาใช้พื้นที่ดังกล่าวได้จึงเกิดความไม่เห็นด้วย หลวงพ่อได้กล่าวว่า คุณเคยเห็นที่ไหนที่พอเป็นพื้นที่ของวัดแล้วไม่ให้ประชาชนเข้ามาใช้พื้นที่วัด วัดเป็นของชุมชนเป็นของ ประชาชนตรงไหนเป็นป่าที่มีหน่อไม้คุณยังสามารถเข้ามาหาในพื้นที่ได้ เช่นเดิม ชาวบ้านที่คัดค้านในช่วงต้นจึงเกิดเปลี่ยนใจ มหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องรักษาความเป็น Social Space อย่างโบสถ์กลางน้ำที่วังน้อยต้องเปิดให้ คนเข้ามากราบไหว้มาปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา นั่งตรงไหนก็ได้ ทางวัดห้ามเขียนว่าเป็นพื้นที่ราชการห้ามเข้า และถึงเวลาก็กปิดตามเวลามียามตรวจตรา แต่ถ้าจะเป็น Social Space ต้องคิดใหม่ต้องเป็นอาราม ที่วัดแห่งนี้ก็เช่นกันเปิดพื้นที่วัดตลอด 24 ชั่วโมง เนื่องจากล้อมรั้ววัดด้วยไมตรี Social Space เป็นรั้วอย่างดีสมานัตตตา

ตำนานการพัฒนาพื้นที่ทางสังคมต้องมาดูประวัติพระอินทร์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในชาติก่อน พระพุทธกาลพระอินทร์เกิดเป็น “มขมาณพ” และในหมู่บ้านมขมาณพจะเป็นคนที่มีอันจะกิน หมู่บ้านจะมีแต่ป่าไม่มีพื้นที่ทางสังคม อยู่อาศัยแบบบ้านใครบ้านมันและเข้าป่าเพื่อไปหาของป่าหรือทำไร่ทำนา มันมีเพียงสถานที่หนึ่ง สถานที่สอง แต่ไม่มีที่ประชุมสังสรรค์ วันหนึ่งมขมาณพไปทางที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ที่ให้ตัวเอง และลูก ๆ มาผิงแดด เพื่อนบ้านมขมาณพเห็นถึงการใช้งานพื้นที่จึงได้มานั่งผิงแดด

ด้วยกัน ที่ผิงแดดมีขนาดคับแคบจึงได้ทำการถางไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นลานกว้างชุมชนมาร่วมใช้พื้นที่จำนวนมาก คนที่ไม่เคยเจอหน้ากันก็ได้เจอหน้ากันเนื่องจากบ้านในป่าจะอยู่ห่างไกลกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนคุยกันจนกลายเป็น Third Place สถานที่ทางสังคมแลกเปลี่ยนพอเห็นคนอื่นมีความสุขเขาก็มีความสุขด้วย แล้วอยากให้คนในหมู่บ้านอื่นมาเที่ยวที่หมู่บ้านเราบ้างเลยต้องถางทำทางจนเกิดพื้นที่ทางสังคมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน เพื่อน ๆ ในกลุ่มมฆมาณพเห็นก็ถามว่าทำอะไรเขาบอกว่าทำทางไปสวรรค์หรือเปรียบเสมือนกับการทำจิตอาสา เพื่อนเลยมาขอร่วมทำทางไปสวรรค์ทำทางติดต่อไปสู่หมู่บ้านต่าง ๆ ถางนาถางไร่ให้เป็นลานเพื่อนที่ร่วมทำรวมกันได้ 33 คน แค่ม้าทำทางอย่างเดียวไม่พอต้องทำศาลาที่พักด้วย ทั้งศาลาที่พัก ชุดสระ สวนพักผ่อน โบสถ์ มีน้ำเลี้ยงอาหาร ให้ช่างบรทุกคนและบรทุกของมายังศาลา คนทั้ง 33 คน เมื่อตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แต่เดิมไม่ได้ชื่อว่า ดาวดึงส์ เนื่องจากเป็นสวรรค์ของอสูรแต่เมื่อเกิดกันทั้ง 33 คน เป็นเสียงข้างมากทำให้ยึดสวรรค์เป็นของกลุ่ม 33 คน ที่เรียกว่า ดาวดึงส์ ช่างที่ใช้ในการบรทุกคนและเคลื่อนย้ายของคือช่างเอราวัณ พื้นที่ทางสังคม จิตอาสา ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา สมนันตตตา นั่นเอง

ศาสนพิธีประสานพื้นที่ทางสังคม

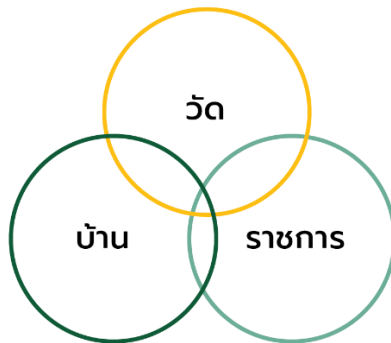
ศาสนพิธีประสานพื้นที่ทางสังคม ศาสนพิธีอย่าคิดว่าไม่สำคัญเนื่องจากเป็นหัวใจในการประสานการปฏิสัมพันธ์ เมื่อมารวมตัวกันที่นี้อยู่ ๆ ไม่ได้มาคุยกันทันทีแต่จะต้องฟังเทศน์ก่อนแล้วจึงค่อยมาคุยแลกเปลี่ยนกันทีหลัง สวดมนต์ ฟังเทศน์ กิจกรรมทั้งหลาย นำสวดมนต์ รวมถึงการใช้ออนไลน์ก็คือการสร้างตัวประสานของสังคมออนไลน์ ในปัจจุบันพื้นที่ทางสังคมจะรวมไปถึงเว็บไซต์พื้นที่ในทางออนไลน์เช่นเดียวกัน พื้นที่ทาง Online และ Onsite มีความเหลื่อมล้ำและทับซ้อนกัน การใส่บาตรการทำบุญก็เรียกว่าเป็นศาสนพิธีเช่นเดียวกันมางานศพจะต้องสวดมนต์มีอะไรต่าง ๆ ศาสนพิธีจะเป็นตัวดึงดูดกลุ่มคนให้เข้ามาใช้พื้นที่วัดตั้งนั้นแล้วอย่ามองข้ามศาสนพิธี

ศาสนบุคคล องค์กรบนฐานศรัทธา

ศาสนบุคคลองค์กรบนฐานศรัทธา ศรัทธาศาสนบุคคลเราใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะทั่วโลกเราเรียก ศาสนบุคคลว่า Faith-Based Organization (FBO) เป็นอาสาสมัครที่ทำงานกลุ่มหนุ่มสาว YMCA (Young Men's Christian Association) กลุ่มยุวพุทธ YMBA-Young Men Buddhist Association เมื่อจัดการประชุมระดับโลกไม่ว่าจะเป็นของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลามคนที่อยู่

เบื้องหลังในการจัดงานจะเป็นคนกลุ่มหนุ่มสาว ตอนไปประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก SDGs ที่วาติกัน คนที่เข้ามาร่วมประชุมนอกจากผู้นำศาสนาแล้ว 70 ถึง 80 เปอร์เซ็นต์คือหัวหน้ากลุ่ม FBO เป็นชื่อทางการศัพท์ที่ธนาคารโลกใช้เข้ามาเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นมาโดยความศรัทธาในศาสนานั้น ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการใช้ Social Space เนื่องจากไปตั้งอยู่ในพื้นที่วัด มหาวิทยาลัย หรือที่ไหนก็ตาม ถือว่าเป็น Social Space แต่ถ้าวัดของเราตั้งกลุ่มเหล่านี้มากขึ้นจะเป็นพลังสำคัญที่จะเข้ามาช่วยวัดนี้คือศาสนบุคคลที่อยากให้ใส่ใจในเขตนี้และทั่วไปเราเรียกในวัดประยูรฯ ก็ดีหรือตอนนี้คณะสงฆ์ของเราเรียกกลุ่ม FBO ว่า “บวร” เป็นการเอาสมาชิก Volunteer มาจากหมู่บ้าน ชุมชน เอกชน โดยวัดเป็น Social Space เป็นที่ตั้งในการดำเนินกิจกรรม เอาโรงเรียน ราชการเข้ามาร่วมกันทำให้เกิด FBO อย่างหลวม ๆ

บวร

FBO ในชุมชนของวัดประยุรวงศ์หรือที่เรียกว่า “ย่านกะดีจีน” โดยรวมกลุ่มชุมชนถึง 6 ชุมชนที่ล้อม รั้วด้วยไมตรีทุกคนเป็นเจ้าของวัดช่วยกันดูแล ชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ประกอบด้วย (1) ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ศาสนาพุทธ (2) ชุมชนวัดกัลยาณ์ ศาสนาพุทธ (3) ชุมชนบุปผาราม ศาสนาพุทธ (4) ชุมชนโรงคราม ศาสนาพุทธ (5) ชุมชนมัธยมวิญญูชน ศาสนาอิสลาม (6) ชุมชนภูมิเงิน ศาสนาคริสต์

ชุมชนมีสถานะเป็นองค์กรทางการอยู่แล้ว แต่เมื่อมาทำงานเพื่อ Social Space เขาจะมองข้ามความเป็นพุทธ คริสต์ และอิสลาม ศาสนาพุทธ 4 ชุมชน ศาสนาอิสลาม 1 ชุมชน และศาสนาคริสต์อีก 1 ชุมชน หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันเรียกว่า ย่านกะดีจีน ที่บอก ว่าเอา Identity เอาความเป็นตัวตน ตำแหน่ง ฐานะ ศาสนา ออกไปคือตรงนี้ แล้วเข้ามาทำงานเพื่อเป้าหมายเดียวกัน สมนานัตตตา แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง เราแสวงจุดร่วมเพื่ออะไรทำด้วยกัน ส่วนเรื่องที่แตกต่างกันเก็บไว้ที่ชุมชนของตนเอง ทานเรา มาอาสาสมัครวัดประยุรวงศาवासเป็นเวทีต้อง Accessible ทุกคนชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม เข้ามาใช้พื้นที่ได้เลย คริสต์เข้ามาขายของได้ อิสลามเข้ามาเป็นกรรมการเข้ามาช่วยกันดูแล Accessible ทานเรา อนุญาตให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ปิยวาจาไม่แบ่งแยกให้เกียรติกัน พูดจากันดี ๆ อัตถจริยาบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันหมด และสมานัตตตาคือการทิ้งหัวโขนไว้ในชุมชนของตนเองทั้ง 6 ชุมชน

แผนที่ย่านกะดีจีน-คลองสาน (กรุงเทพฯ250)

ย่านกะดีจีน-คลองสาน เราทำตรงนี้ประสบความสำเร็จทั้ง 6 ชุมชน ทางคลองสานอยากเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ในตอนแรกเริ่มเป็น ย่านกะดีจีนเพียงอย่างเดียว ในย่านกะดีจีนจะมีวัดพุทธ ประกอบด้วย วัดประยุรวงศ์ วัดกัลยาณ์ วัดบุปผาราม ชุมชนโรง คราม วัดคริสต์ประกอบด้วย โบสถ์ซางตาครู้ส อิสลามประกอบด้วย มัสยิดกุฎีขาว รวมกันเป็นย่านกะดีจีน คำว่า กะดี เป็นชื่อศาสนสถานของอิสลามและยังหมายถึงคำว่ากุฎีพระในทางศาสนาพุทธ เช่นเดียวกัน คำว่า จีน คือกุฎีจีนเดิมของซางตาครู้ส หลอมรวมพุทธ คริสต์ อิสลามมาอยู่ในชื่อเดียวกันทั้ง Identity ของชุมชน สร้าง ขึ้นมาใหม่เรียกว่าศูนย์รวมซึ่งเป็น Social Space ที่เราสร้างขึ้น มาใหม่ให้กว้างกว่าเดิม แต่ก่อนอยู่อาศัยแบบต่างคนต่างอยู่ชุมชนใคร ชุมชนมันไม่สนใจกัน แต่ในปัจจุบันนี้เรามาสราง Interaction

ปฏิสัมพันธ์ข้ามชุมชนจนก่อให้เกิดความรู้จักคุ้นเคย แต่ก่อนไม่มีบาทหลวงเข้ามาในวัดไม่มีอิหม่ามมาต่างคนต่างอยู่ เมื่อมี Social Space ทำให้พื้นที่ทางสังคมเกิดการขยายตัวซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเลย ในพื้นที่ที่ต้องผ่อนคลายไม่มีการเผยแพร่ศาสนาแข่งกันทุกคนมาด้วยจิตอาสา ทาน ปิยาวาจา อดถจริยา และสมานัตตตา

ยกตัวอย่างเมื่อพอมารวมกลุ่มกัน Accessible วัดนี้เข้าถึงได้และสมานัตตตาทุกคนมีสิทธิ์ส่งผลให้เกิดเป็น “บวร” ขึ้นมาหรือที่เรียกว่า Faith-Based Organization (FBO) เป็น Organization ย่านกะดีจีนแบบหลวม ๆ จะเห็นภาคเอกชน บ้าน ราชการ วัด มัสยิด และโบสถ์ ตอนฉลอง 191 ปีวัดประยุรวงค์ฯ ทุกคนมาเข้าร่วมกัน บางครั้งก็ทำงานร่วมกับราชการ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เข้ามาใช้พื้นที่แกลงขาวปลอดบุหรี่ที่วัดประยุรวงค์ฯ เอาอิหม่ามเข้ามา เจ้าอธิการโบสถ์ชาวตาครู้ส ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดประยุรวงค์ฯ นี่คือราชการคือ บวร เขาก็มาที่วัด

ในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2565 จัดงาน 240 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรมจัดงาน 240 ปี จุดที่จัดงานอยู่ที่วัดโพธิ์ ส่วนจุดจัดงานฝั่งธนบุรีมีอยู่ที่นี้เพียงที่เดียว เนื่องจากที่นี้จัดงานเป็นประจำ กิจกรรมลอยกระทงให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม Volunteer แต่ละฝ่ายเข้ามาทำและเกิดความผ่อนคลาย

งานล่าสุดที่เพิ่งจัดขึ้นเมื่อ 13 ถึง 15 มกราคม พ.ศ. 2566 งาน 195 ปี วัดประยุรวงศาวาส “เสน่ห์งานกะตี่จีน-คลองสาน ชิมอาหารท้องถิ่น ขนศิลป์ร่วมสมัย เทียวงานปลอดภัย ใส่ใจรักษ์โลก” มีทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ มีทุกอย่างเลยทั้งวิชาการ การแสดง สินค้าขายของต่าง ๆ เราให้ชุมชน 6 ชุมชน นำสินค้าของเขา มาขายในวัดโดยที่วัดไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผลประโยชน์ที่ได้เป็นของเขา ทั้งหมดแต่จะต้องรักษาความสะอาดอย่างดี คนมาร่วมกิจกรรมเยอะเนื่องจากภาคเอกชนโดยเฉพาะนักธุรกิจจัดสถานที่ให้สวยงาม ทำซุ้มให้ดูดี สะอาดสะอาด เขามาลงทุนให้เพราะวัดไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายทุกอย่างเป็นทานหมด ค่าไฟฟ้าไม่ต้องเสีย ค่าโฆษณาเอกชนทำให้หมด เพื่อชุมชนจะได้ขายของได้เมื่อคนมาเยอะก็ขายของได้ธุรกิจชุมชนเศรษฐกิจจะพัฒนา สิ่งที่ดีคือตั้งใจเอาของอย่างดีมาขายจะมีลูกค้าประจำมาซื้อเป็นเสน่ห์ที่ดีมาก ๆ ชาวพุทธ คริสต์ อิสลามนำของมาขายด้วยกันหมดโดยเรามองว่าเป็น Social Space และไม่มีความเครียดเนื่องจากวัดไม่ได้เอาผลประโยชน์ คุณทำคุณได้เอกชนไม่ได้เข้ามาเป็นใหญ่ การเลือกเราให้เขาคัดเลือกกันเองผ่านประธานชุมชนถ้าไม่ได้รับความเป็นธรรมให้มาแจ้งเจ้าอาวาสซึ่งในปัจจุบันไม่มีปัญหาเหล่านี้ มีกิจกรรมการประกวดอาหาร 3 ศาสนาในแต่ละวัน ประกวดวัฒนธรรม และอภิปรายทางวิชาการ

Faith-Based Organization (FBO) ตอนประชุมที่วัดกันเมื่อปี พ.ศ. 2562 หัวหน้ากลุ่ม FBO หนุ่มสาวเข้าร่วมจำนวนมาก

ผู้นำศาสนาเข้าร่วมนั่งฟังสมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิสได้ไป
 นำเสนอพูดเรื่องชุมชนวัดประยูรฯ ว่าเรานั้นอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้
 อย่างไร เมื่อสมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิสเสด็จเยือนเมืองไทย
 ท่านได้พบปะสมเด็จพระสันตปาปาฟรานซิสที่ประเทศไทย สิ่งที่เกิด
 ขึ้นได้เพราะเจดีย์วัดประยูรฯ แต่เราจะบูรณะพระเจดีย์มันต้อง
 เปิดกว้างให้คนมีส่วนร่วม Participation มีทาน ปิยวาจา อดัจจริยา
 มี Volunteer เข้ามาช่วยตรงไหนได้ช่วย ในการบูรณะเจดีย์ที่อายุ
 เกือบ 200 ปี จะต้องมีความรู้การจัดการ การจัดการ
 ความรู้ ลำพังเราเองไม่มีความรู้พอทางวิศวกรรม สถาปัตยกรรม
 ทางสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 กรมศิลปากรทางราชการ สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติมาระดม
 ความคิดกัน เงินบริจาคมาจากเอกชนและชุมชน วัดเป็นผู้ประสาน
 กลางทำในสิ่งที่คิดว่าดีที่สุดอันนั้นคือบทเรียนเริ่มต้นของ Social
 Space โดยเอาการซ่อมแซมเจดีย์มาเป็นจุดรวมใจทั้งชาวพุทธ
 คริสต์ อิสลาม มาช่วยระดมความคิดร่วมกัน มีการนำภูมิปัญญาชั้น
 ดีของจิตอาสาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งการซ่อมอาคารทางเข้าเป็น
 พิพิธภัณฑสถาน บูรณะเจดีย์ให้ตั้งตรงเหมือนเดิมการซ่อมสิ่งนี้ทำให้ได้รับ
 รางวัลอันดับ 1 จากยูเนสโก ใน พ.ศ. 2556 ในเอเชียแปซิฟิกที่นี่ได้
 รางวัลเพียงที่เดียว นั่นคือการมีส่วนร่วมเขาทั้งที่อิหม่ามบาทหลวง
 เข้ามาร่วมด้วย เนื่องจากวัดเป็น Social Space เราไม่ได้หยุดเพียง
 เท่านั้นหลังจากได้รางวัลเราบอกกับชุมชนข้าง ๆ ว่าหากจับมือกัน

จะโฆษณาชุมชนย่านกะดีจีนวัดประยูรฯ จะเป็นหน้าบ้านในการ
 ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร เวลาโฆษณาจะโฆษณาทั้ง 6 ชุมชน ไม่ได้
 พูดถึงวัดเลยเราได้ดีเพราะใครช่วยเราจะพูดถึงเราจะเป็นหน้าบ้าน
 ให้ พอต่างชาติมาเราจะแนะนำให้เขาไปเที่ยวในชุมชน ทุกอย่างใน
 นั้นกลับกลายเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การที่จะให้ชุมชนมี
 ความเชื่อมโยงกันนั้นจะต้องมีธรรมทานและวิทยาทาน

สวนลอยฟ้า Sky Park Photo: lameverything

สิ่งที่น่าสนใจคือ Social Space หน้าที่พื้นที่ชุมชน 6 ชุมชน
 ไม่สวยงามเนื่องจากมีสะพานค้วนของรถไฟฟ้าลาวาลิน ถูกยกเลิก
 ในปี พ.ศ. 2535 เป็นสะพานที่ไม่สามารถขึ้นไปบนสะพานหรือลง
 จากสะพานได้ถูกสร้างทิ้งค้างไว้เป็นเหมือนอนุสรณ์สถานความ
 Ugly ของชุมชน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2560 ชุมชนส่งเสียงมาบอก
 ทำไมไม่ทุบหรือใช้ประโยชน์ทางด้านอื่นได้ไหม การที่ข้ามพัน
 พรหมแดนทำให้ Conversation ปิยวาจาแลกเปลี่ยนกัน จนในที่สุด

ได้ทำให้เราบอกให้ปรับเปลี่ยนเป็นสวนลอยฟ้าเหมือนกับ High Line ที่ New York ที่รถไฟฟ้ายกเลิกการใช้งานทางนายกเทศมนตรีปรับเปลี่ยนเป็นสวนลอยฟ้าให้คนไปท่องเที่ยว ทางเราอยากทำให้เป็นสวนลอยฟ้าก็ทำการหาผู้บริหารปัญญาจากผู้รู้ โดยเราได้ “ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UddC-Urban Design and Development Center)” โดยมี ผศ.ดร.นิรมล เสรีสกุล อาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เข้ามาตั้งแต่เริ่มซ่อมเจดีย์ พัฒนาชุมชน เขามาช่วยออกแบบทุกอย่าง ทาง UddC ยังช่วยออกแบบโครงการพัฒนาย่านกะตีดิจินออกมาเป็นเอกสารก่อนประกอบด้วย

1) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางสัญจรบนโครงสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณช่องกลางสะพานพระปกเกล้า ออกแบบในปี พ.ศ. 2560 โดยประมาณ

2) โครงการก่อสร้างศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวทางน้ำ-จักรยาน บริเวณใต้สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ ตอนนี้มีจักรยานแล้วแต่ยังไม่มีส่วนที่เป็นออฟฟิศ

3) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมน้ำย่านกะตีดิจิน

สิ่งที่เราทำมาแล้วพอออกแบบเสร็จไม่มีงบประมาณ ทางกทม. ยอมและท่านนายกมาเข้าเยี่ยมย่านกะตีดิจินได้งบประมาณจากกทม.จนเกิดเป็นสวนลอยฟ้า Sky Park ออกแบบเป็นพื้นที่สี่

เขียว มีต้นไม้ พื้นที่ให้คนเดินข้าม เป็นทางจักรยาน ไม่หลงเหลือ
ความเป็นสะพานด้วนสะพานแขวนอีกต่อไปแล้ว สิ่งนี้เป็น
ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่มากของชุมชนถ้าไม่รวมมือกันทั้ง 6 ชุมชน
ความสำเร็จนี้อาจไม่เกิดขึ้นและหากขาดการบริหารทางปัญญาก็จะ
ไม่เกิดขึ้น อีกเรื่องหนึ่งที่พูดถึงคือ การสร้างทางเดินเลียบบแม่น้ำ
เจ้าพระยาจากวัดกัลยาณ์มาสะพานพุทธ แต่ก่อนทำเป็นเพียง
ฟุตบอลที่มีเพียงจักรยานสัญจรได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ใช่ Social
Space เพราะไม่มีที่นั่ง การพักผ่อนหย่อนใจ ขาดปฏิสัมพันธ์
ระหว่างกัน จึงได้ออกแบบให้คนสามารถเดินได้ออกแบบให้มีพื้นที่
ยื่นไปทางแม่น้ำและมีความยาวเป็นกิโลริมแม่น้ำเพื่อดูวิวทิวทัศน์
และทำการคุยกับทาง กทม. จนเกิดเป็นภูมิทัศน์ริมน้ำหน้าวัด
ประยูรวงศาवास ปัจจุบันทำทางเดินยาวไปถึงวัดกัลยาณ์ซึ่งเป็น
ต้นแบบของกทม. หากสร้างเสร็จแล้วจะกลายเป็น Social Space
พื้นที่ทางสังคม ทำสิ่งนี้สำเร็จลุล่วงได้นั้นเพราะพุทธศาสนาเป็น
ตัวนำเชื่อมโยงกับศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม ทางที่กำลังสร้าง
นั้นเชื่อมไปถึงโบสถ์ช่างตาครूस ศาลาเจ้าเกียนอันเกง และวัด
กัลยาณ์ เริ่มจากที่นี่เชื่อมประสานช่วยกันคิด

โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมน้ำย่านกะดีจีน Photo: Marketing Oops

เพราะฉะนั้นสุดท้ายสรุปได้ว่าหากถามว่าพระพุทธศาสนา
 จะมีส่วนอย่างไรในการพัฒนาก็เป็นการนำเอาศาสนธรรมโดยสังคห
 วัตถุ 4 เอาศาสนสถานเป็นอารามนอกจากอवास ศาสนวัตถุคือสิ่ง
 ที่เคารพบูชาทั้งหลายเป็นศูนย์รวมใจร่วมกับศาสนพิธีให้มัน
 เชื่อมโยงกับกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และศาสนบุคคลให้เป็น
 จิตอาสาเป็น Faith-Based Organization (FBO) แล้วทำงาน
 ร่วมกันจะทำให้เกิดฤทธิ์เดชที่ลำพังวัดเดียวไม่สามารถทำได้อย่างที่
 เล่าให้ฟังทุกประการ แต่ทั้งหมดทั้งมวลเพราะเราเปิดวัดเป็น
 Social Space ชุมชนทุกศาสนารอบ ๆ ช่วยกันปกป้องดูแลของเก่า

พระเครื่องต่าง ๆ ที่มีราคาแพงในพิพิธภัณฑ์เจ้าอาวาสไม่ ต้องเป็น ห่วงเลย อาคารหลังนี้ที่เราั่งอยู่เปิดมาเป็นศูนย์กลางของการสร้าง Social Space Online อย่างวันนี้เป็นต้น ทั้งให้ทฤษฎี ประมวลคำ สอนศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งพุทธศาสตร์ การประยุกต์ใช้ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นั่นก็คือ “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาพื้นที่ ทางสังคม”

ช่วงถาม-ตอบ

คำถาม

ที่ท่านได้พูดถึง Social Space ยังมีวัดบางวัดที่สังเกตได้ว่า ยังมีคนเข้าไม่ถึง เช่น เมื่อไปถึงวัดแล้วปิดพระอุโบสถหรือไม่ สามารถที่จะเข้าถึงได้ ในความเป็นจริงแล้ววัดควรจะเปิดพื้นที่เหล่านี้หรือไม่ เพื่อให้คนได้เข้าถึงมากขึ้น

พระพรหมบัณฑิต

ต้องไปที่ละชั้นที่ละตอนเท่าที่วัดจะทำได้ ไม่ใช่ว่าภายในวัดไม่ได้มีพระอุโบสถเพียงอย่างเดียว ภายในวัดยังมีศาลาการเปรียญ และยังมีส่วนอื่น ๆ ต้องใช้ “SWOT Analysis” อย่างที่วัดทำก็ใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT Analysis อะไรคือจุดแข็งของวัด จุดเด่น เปิดก่อนอันไหนคือจุดอ่อนเอาไว้ทีหลัง เช่น ในโบสถ์มีศาสนวัตถุ พระพุทธรูปราคาแพงอย่างพึ่งรีบเปิดของมีค่า ธรรมมาสน์ เดี่ยวไม่ทันไรจะเกิดปัญหา เอาเฉพาะที่สามารถบริหารจัดการได้ แม้กระทั่งจะทำสถานที่หน้าวัดให้เป็นเขตอภัยทานเลี้ยงปลาก็ยอมได้ เนื่องจากเป็นการทำให้คนเข้ามาที่ละชั้นและที่สำคัญคือบุคลากรของวัด Faith-Based Organization (FBO) มีความพร้อม ถ้าพวกเรายังไม่พร้อมจะยังไม่ได้ ยกตัวอย่างที่วัดประยูรฯ มีพร้อมทุกอย่างจุดแข็ง ยกเว้นเพียงอย่างเดียวเนื่องจากพระในวัดเป็นพระนักเทศน์แต่พระทุกรูปออกไปเทศน์ข้างนอกกันหมด จึงคิดได้ว่าทำไมถึงไม่มีการ

เทศน์ที่วัดทำพื้นที่วัดให้เป็น Social Space ปัจจัยสำคัญเนื่องจากทางวัดขาดสถานที่สำหรับบรรยายธรรมที่ทุกคนจะมาศึกษาและปฏิบัติธรรมร่วมกัน ส่งผลให้สร้างพื้นที่ตรงนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์ Online และทำให้ขยายกิจกรรม โดยที่จะต้องคิดเชิงกลยุทธ์เป็นสำคัญ

คำถาม

พื้นที่ที่พวกผมอยู่มันเป็นพื้นที่ชาวบ้าน จึงอยากกราบเรียนถามพระเดชพระคุณว่า ในฐานะที่พวกผมเป็นวัดธรรมดาจะต้องเริ่มจากจุดไหนเพื่อให้ได้องค์กรแบบนี้

พระพรหมบัณฑิต

เป้าหมายหมายถึงองค์กรรวมแต่เราจะต้องเริ่มจากจุดแข็งของเรา ไม่ใช่ว่าอยู่ ๆ จะทำเหมือนกันได้ ตัวอย่าง เรามีงาน 6 งานของเจ้าอาวาส ประกอบด้วย ปกครอง ศึกษา เผยแผ่ สาธารณูปการ ศึกษาสงเคราะห์ และ สาธารณสงเคราะห์ เราจะจับอะไรขึ้นทำอย่างบางวัดเขาจะทำเรื่องการศึกษา การศึกษาก็มีส่วนเพราะเราเปิดสำนักเรียนบาลี นักเรียนนักธรรม หรือโรงเรียนก็ตามจะได้มีคนเข้ามาทุ่มช่วย บางจังหวัดเจ้าคณะท่านให้ความสำคัญและส่งเสริม

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หากทางวัดและครูบาอาจารย์มีความพร้อมก็เปิดสำนักเรียนเริ่มต้นจากแบบนี้ก่อนก็ได้ หรือบางแห่งพระประธานศักดิ์สิทธิ์ พระโบสถ์ศักดิ์สิทธิ์ แต่ไม่มีคนเข้าเลย หากวัดของท่านมีธรรมชาติที่สวยงามเราไม่มีตึกอาคารราคาแพงแต่ว่ามันเป็นสวน ต้องใช้สวนเหล่านั้นเป็นข้ออ้าง อย่างเช่น การปลูกต้นไม้ สร้างต้นไม้พุดได้ ป้ายธรรมะ หรืออะไรต่าง ๆ เอาสิ่งแวดล้อมสาธารณูปการที่เกี่ยวกับอารามมาเป็นจุดขาย ที่สำคัญอย่าลืมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมให้เข้ามาช่วยกันทำ พอคนเข้ามาช่วยกันทำท่านจะได้คนที่กำลังสามารถช่วยเรื่องอื่นต่อไปได้

กำลังในที่นี้ประกอบด้วย (1) กำลังปัญญาให้คำปรึกษา (2) กำลังทรัพย์ มันจะเป็นการทำแบบกลยุทธ์ เมื่อเริ่มทำจะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ทั้งนี้ การที่จะนำศาสนาต่าง ๆ มารวมกันเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อนแล้วพอเขาไว้วางใจเรามันจะไปได้ เช่นเดียวกับการสร้างมหาจุฬาที่วังน้อยเป็นการสร้างจากจุดเล็ก ๆ สร้างอาคารหนึ่งให้เสร็จแล้วระดมคนมาช่วยกันออกแบบช่วยกันคิดและคนเหล่านั้นจะเป็นตัวหมุนทำต่อไป ข้อสำคัญคือความซื่อสัตย์สุจริตของเรา ความจริงใจ สังคหวัตถุ 4 เมื่อเราแสดงออกแล้วใครก็อยากมาช่วย ในบางแห่งพอเริ่มแล้วไปไม่รอดเนื่องจากปัญหาเรื่องสังคหวัตถุ 4 ที่ไม่ครบหรือขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป

คำถาม

คำหนึ่งที่ก้องอยู่ให้หวัหือคือคำว่า “วัดเองต้องปรับตัว” ก็คือพื้นที่ที่จะสร้างประโยชน์ให้สังคมกับพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็น Keyword คำถามคือตอนนี้เราทำแบบสมัครใจเป็นไปได้ไหมที่เราจะขับเคลื่อนให้เป็นนโยบายระดับประเทศได้เลย และถ้าจะทำทรงแบบนั้นใครที่จะสามารถเข้ามาช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมได้บ้าง แน่นนอนอย่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เรายกมือยินดีเข้ามาช่วยเหลือและช่วยสนับสนุน อยากให้การสนับสนุนเป็นไปในระดับประเทศ อยากจะขอฟังความเห็นของท่านครับ

พระพรหมบัณฑิต

จริง ๆ แล้วมันเป็นนโยบายของคณะสงฆ์ที่รวมอยู่ใน 3 คำหรือที่เรียกว่า “บวร” แล้วออกมาเป็นนโยบายที่คณะสงฆ์เอาจริงเอาจังแต่ยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศดำเนินการได้เพียงบางภูมิภาคเท่านั้น เช่น (1) เรื่องหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เรื่องทั้งหมดที่วัดประยูรฯ ดำเนินการมาอยู่ในกรอบของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) (2) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มันไม่มีเฉพาะเรื่องศีล 5 เท่านั้นแต่ยังประกอบไปด้วยเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็น Movement ที่ใหญ่ (3) กำลัง

ทำแผนแม่บท ในฐานะประธานศูนย์เผยแผ่พุทธศาสนาแห่งชาติ
แผนแม่บททำประชาพิจารณ์กันทั่วประเทศ ณ เวลานี้ยังไม่ได้
กลับมา จะเป็นนโยบายที่รวมทั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำ
ตำบล (อ.ป.ต.) หมู่บ้านรักษาศีล 5 จะไปในทิศทางเดียวกัน ฉะนั้น
ระดับประเทศจะต้องมี “แผนแม่บท” นั้นเอง ซึ่งกรรมการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำลังดำเนินการจัดทำอยู่เช่นเดียวกัน

ภาคผนวก

แนวคิดเกี่ยวกับการอธิบายพื้นที่ทางสังคม
ในหลักพระพุทธศาสนาและในศาสตร์สาขาสังคมวิทยา

แนวคิดเกี่ยวกับการอธิบายพื้นที่ ทางสังคมในหลักพระพุทธศาสนา และในศาสตร์สาขาสังคมวิทยา

โลก 3

จากการเชื่อมโยงแนวคิดพื้นที่ทางสังคมกับพระพุทธศาสนาตามที่พระเดชพระคุณ ศ.ดร.พระพรหมบัณฑิตกล่าวถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับเรื่องพื้นที่สังคม โดยเริ่มมาจากพระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสไว้ใน “ทุติยโรหิตัสสสูตร” ทรงตรัสกับโรหิตัสสเทพบุตรว่า “เราบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก ในร่างกายที่มีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญา มีใจนี้เอง” ซึ่งการอธิบายพื้นที่โดยใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องนั้น พระพุทธเจ้าท่านทรงใช้หลักการอธิบายแบบ โลก 3 โลกที่หมายความว่าพื้นที่ที่ท่านทรงตรัสไว้แบ่งโลกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

โลกที่ 1 โอกาสโลก คำว่า โอกาส นั้น แปลว่าช่องว่าง คล้าย ๆ กับที่เราเรียกว่าอวกาศ อวกาศนั้นเป็นสันสกฤต โอกาสะ หรือ อากาสะ เป็นภาษาบาลีก็มีความหมายเหมือนกัน โลกใน

โอกาสถ้าพูดอย่างภาษาศาสตร์นี้ก็เหมือนกับคำว่าโลกในอวกาศ ก็คือโลกที่ลอยอยู่ในจักรวาลนี้ อันนี้ก็คือโลกที่เป็นวัตถุ เป็นแผ่นดิน เป็นที่อาศัย ตลอดจนถึงสรรพชาติทั้งหลายเท่าที่มีอยู่ อันนี้เป็นโลกในความหมายที่ 3 ซึ่งอาจจะกินความกว้างไปถึงหมู่ดาวอะไรต่าง ๆ ทั้งหมดด้วย ไม่ใช่จำกัดเฉพาะโลกนี้

โลกที่ 2 สัตว์โลก หรือ สัตตโลก เป็นโลกแห่งหมู่สัตว์ที่หมายถึงมนุษย์ เทวดา รวมถึงถึงหมู่สัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เดรัจฉานหรือสัตว์นรก ทุกสรรพสัตว์เท่าที่มีรวมอยู่ในโลกที่ 2 นี้ ความหมายของโลกในอย่างนี้ 2 นั้นจะหมายถึงมนุษย์หรือสัตว์โลกก็ได้ แต่จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับมนุษย์มากที่สุด

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ รู้แจ้งสัตว์โลก โดยเข้าใจความหลากหลายแง่มุมของสัตว์โลก เช่นมนุษย์ในการดำรงชีวิตนั้นอยู่อย่างมีความสุขเป็นอย่างไร เกิดความทุกข์เป็นอย่างไร ที่เป็นอยู่นี้มีปัญหาเกี่ยวกับส่วนรวมหรือมีปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์คนอื่นอย่างไร พระพุทธเจ้าท่านทรงยึดหลักว่าสัตว์โลกทั้งหมดย่อมเป็นไปตามกรรม โดยกรรมของมนุษย์เป็นจุดที่ก่อให้เกิดทั้งความสุขและความทุกข์ ดังเช่นคำที่ว่า กมมุนา วตตตี โลกโกล แปลว่า ชาวโลกเป็นไปตามกรรม ในที่นี้คำว่าโลกหมายถึงสัตว์โลก หมายความว่ากรรมหรือการกระทำนั่นเอง เป็นตัว สร้างสรรค์ เป็นตัวปรุงแต่งชีวิต แต่ละคนนั้นมีกรรมก็คือการคิดนึกที่เรียกว่า มโนกรรมบ้าง คิด

อย่างไรแล้วก็แสดงออกมาทางวาจาพูดเป็นวจีกรรม แล้วแสดงออกมาทางกายเป็นกายกรรม คือจะทำตามที่เกี่ยวข้องกับ โลกภายนอก

โลกที่ 3 สังขารโลก โดยคำว่าสังขารนั้นมาจากจิตที่ปรุงแต่งมีปัจจัยทำให้เกิดการปรุงแต่ง ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ตัวตนร่างกายของเรา ความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น สังขารอยู่รอบตัวเราทุก ๆ อย่างที่เรารู้จัก ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านทรงยกเว้นพระนิพพานเอาไว้ว่านอกนั้นนับว่าเป็นสังขารทั้งหมด

แล้วท่านรู้แจ้งสังขารโลกได้อย่างไร หากกล่าวถึงสังขารพระพุทธเจ้าท่านทรงยึดหลักตามไตรลักษณ์ หรือตามหลักความจริงที่เกิดจากความมีเหตุมีผล การเป็นเหตุและปัจจัย เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีกฎของมันมีความเป็นเหตุและผลทำให้ไม่มีความเที่ยงแท้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป มันคือความเป็นไปของสังขาร เกิดจากการปรุงแต่ง ทำให้ท่านรู้จักโลกตามความเป็นจริง หากเรามีความเข้าใจในเรื่องสังขารทั้งหลายจะเกิดความหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ยึดติด รู้จักปล่อยวาง ไม่โดนครอบงำจากอำนาจในทางมิชอบ

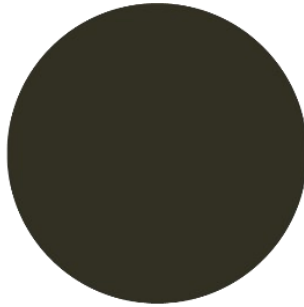
นอกจากนี้ ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของ โลก 3 ที่ประกอบไปด้วย (1) มนุษย์โลก หมายถึง โลกที่กลุ่มมนุษย์อยู่อาศัย (2) เทวโลก หมายถึง สวรรค์ชั้นกามาวจร (3) พรหมโลก หมายถึง

สวรรค์ชั้นพรหม โดยสามารถแบ่งภพภูมิออกโลกออกเป็น 3 ภพภูมิ ได้แก่ กามภพ เป็นพรหมที่ยึดติดอยู่ในกามทั้ง รูปภพ เป็นภพที่ยึดติดอยู่ในรูป และ อรูปภพ เป็นภพที่ไม่ยึดติดกับรูป กล่าวได้ว่า ในทางพระพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีการนิยามและอธิบายให้ความหมายต่าง ๆ ของโลกในรูปแบบความเข้าใจที่มีความหลากหลาย ซึ่งกล่าวได้ว่า โลกนั้นเป็นสิ่งที่มีความเป็นรูปธรรมและนามธรรม ประกอบไปด้วยสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตบนโลกทั้งพื้นแผ่นดิน มนุษย์ สัตว์ ธรรมชาติ ต้นไม้ สภาวะธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้กล่าวมานั้นล้วนเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างอยู่บนโลก (วิเชียร แสนมี และ ประภาส แก้วเกตุพงษ์)

สรุปได้ว่าโลกที่เรากำลังอาศัยอยู่นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้นได้แก่ (1) ชั้นโลกที่เป็นรูปธรรม มีอยู่จริงเราสามารถจับต้องได้สามารถสร้างเขตแดนให้แก่มันได้อีกทั้งยังรวมกับดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ด้วยเช่นพระจันทร์ เป็นต้น (2) ชั้นโลกที่หมายถึงสังคม ในแง่ของการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมให้แก่โลกนี้ไม่ว่าจะเป็นในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยในโลกนี้อยู่ร่วมกันมีพื้นที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและดำเนินมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ (3) โลกสุดท้ายนี้คือโลกที่เรารู้จักตัวตนของเราเอง เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างตัวตนของเราขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นร่างกายหรือจิตใจ เป็นโลกที่สร้างพื้นที่ให้เราเข้าใจตัวตนของเราเองและดำเนินชีวิตไป

อย่างมีเหตุและผล ดังนั้น โลกในทัศนะของพระพุทธเจ้านั้นแปลได้ในอีกนัยหนึ่งนั่นก็คือ พื้นที่ทางโลก พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ในจิตใจของเรานั้นเอง ซึ่งหากเรามีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนนี้ ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้รวมถึงการพัฒนาพื้นที่ทางสังคมด้วย

แนวคิดพื้นที่ทางสังคมของ

Henri Lefebvre

Henri Lefebvre เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส เนื่องจากเขาเติบโตขึ้นมาในยุคอุตสาหกรรม ช่วงชีวิตของเขาจึงได้รับประสบการณ์การขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) และชานเมือง (Suburbanization) ในประเทศฝรั่งเศส จึงเป็นเหตุให้เขามีความสนใจในการอธิบายเรื่องพื้นที่ โดยแนวคิดของ Lefebvre ให้ความสำคัญกับเรื่องพื้นที่และเวลา แนวคิดที่น่าสนใจมีชื่อว่า Production of Space เผยแพร่ใน ค.ศ. 1974 สิ่งที่น่าสนใจคืองานชิ้นนี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านทฤษฎีสังคมเมือง (Urban theory) และด้านภูมิศาสตร์มนุษย์ (Human geography) เป็นการศึกษาประสบการณ์การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ สนใจในข้อเท็จจริงของการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ ตัวอย่างเช่น สิ่งที่อยู่บนผิวโลก โครงสร้างของเมือง เป็นต้น

งานของเขามีอิทธิพลต่อศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ อีกทั้งในภายหลังยังถูกนำไปต่อยอดในการอธิบายเรื่องการสื่อสารอีกด้วย แนวคิดของ Henri Lefebvre มีประเด็นสำคัญดังนี้

พื้นที่ ตัวตน และความคิดของ Henri Lefebvre

Lefebvre กล่าวว่าพื้นที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขณะเดียวกันเวลาจะเป็นตัวแสดงลำดับของการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบกระบวนการขั้นตอนทางประวัติศาสตร์ที่เป็นตัวผลิตสังคม Lefebvre สนใจพื้นที่ว่าเป็นตัวสร้างรูปแบบวิถีชีวิตอย่างไร โดยพื้นที่ในมุมมองของ Lefebvre คือพื้นที่ทางสังคม (Social Space) พื้นที่ถูกรับรู้ได้เกิดจากการปฏิบัติการทางสังคม (Social Product) เช่นการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น ดนตรีในสวน ลานออกกำลังกาย หรือแม้กระทั่งการรวมตัวกันประท้วงของคนในชุมชน การรวมกันกลุ่มของสายอาชีพต่าง ๆ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มคนอื่น ๆ เป็นต้น พื้นที่และเวลาไม่ได้มีความเป็นสากลแต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น การวิเคราะห์พื้นที่และเวลาจึงเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความขัดแย้งที่มีอยู่ในแต่ละสถานการณ์

Lefebvre ได้เสนอแนวคิดที่พยายามอธิบายการทำความเข้าใจพื้นที่โดยมองผ่านการเคลื่อนไหวทั้งทางด้านปฏิบัติ (Practice) และด้านความคิด (Concept) และหลักคิดสำคัญของ

การสร้างพื้นที่ (Production of Space) ของ Lefebvre แบ่งได้เป็น 3 มิติ ได้แก่

1) พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial practice หรือ Perceived space) เป็นพื้นที่ตามการรับรู้ พื้นที่เชิงประจักษ์เป็นพื้นที่ทางกายภาพสามารถแสดงได้ในแผนที่หรือมีโครงสร้างทางพื้นที่ชัดเจน นอกจากพื้นที่ทางกายภาพแล้วยังรวมไปถึงกิจกรรมและความมีปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง ๆ มีความต่อเนื่อง และมีความหมายในพื้นที่ทางสังคม เช่น ตลาด สวนสาธารณะ เป็นต้น กิจกรรมที่เกิดในพื้นที่สามารถทำให้เรารับรู้ได้ว่าเราใช้พื้นที่นั้นทำไมและอย่างไร

2) พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space หรือ Conceived Space) หมายถึงความคิดที่เรามีต่อพื้นที่นั้น ๆ สิ่งที่เราได้รับรู้จากข้อมูลเป็นพื้นที่ที่ถูกรับรู้ ตีความ ผ่านการประกอบสร้างทางวาทะกรรม (Discourse) ซึ่งแต่ละคนอาจจะรับรู้ข้อมูลทางพื้นที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน พื้นที่ทางความคิดจึงเป็นภาพแทนพื้นที่ในรูปแบบนามธรรมที่เรามองในเชิงความคิด การจินตนาการของเรา ซึ่งเป็นการมองที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก เพราะทำให้เราสามารถรู้ได้ว่าควรจะทำอะไรเมื่อเข้าไปในพื้นที่หรือสถานที่นั้น ๆ แม้เราจะไม่เคยสถานที่นั้นก็ตาม เช่น วัด ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

3) พื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation หรือ Lived Spaces) เป็นพื้นที่ผสมกันระหว่างพื้นที่เชิงปฏิบัติการ กับพื้นที่ทางความคิดเพราะมีอิทธิพลซึ่งกันและกันเนื่องจากพื้นที่มัก ถูกเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้หรือพื้นที่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากความคิดได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นพื้นที่จากประสบการณ์จึง เป็นการรวมพื้นที่ทั้งสองแบบเข้าไว้ด้วยกัน

ดังนั้น Lived Space จึงเป็นการรวมพื้นที่ทางกายภาพ การปฏิบัติ สิ่งที่จับต้องได้ ความนึกคิดโดยความหมายหนึ่งของพื้นที่ อาจจะมีอิทธิพลมากกว่าอีกความหมายหนึ่งก็ได้

พื้นที่ทางสังคมของ Lefebvre จึงเป็นเหมือนการสร้าง พื้นที่ในการต่อต้านการถูกครอบงำ เกิดได้จากคนทุกกลุ่มที่เป็นชน ชั้นรองของคนในสังคม เช่น คนชายขอบ เป็นต้น ต่อมา Edward Soja ได้นำแนวคิดของ Lefebvre มาต่อยอดสร้างกรอบความคิด ออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) Firstspace หมายถึงสถานที่ หรือพื้นที่ต่าง ๆ ที่เราได้ไปเยือน (2) Secondspace ที่มักจะมา พร้อมกับ Firstspace เป็นความรู้จากประสบการณ์ที่ได้ไปเยือน สถานที่นั้น ๆ ด้วยตนเอง (3) Thirdspace เมื่อเราไปเยือนสถานที่ นั้นแล้วได้รับประสบการณ์จากสถานที่นั้นแล้วทำให้เราเกิด ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสถานที่นั้นและหล่อหลอมให้เป็นความรู้สึก

ฉายเป็นภาพในจินตนาการเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เรามีต่อพื้นที่นั้น ๆ

ดังนั้นพื้นที่จึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ทางกายภาพที่เราเห็นหัวใจสำคัญของมันคือการรับรู้ถึงการมีอยู่ของพื้นที่นั้น ๆ การมีความหมายของพื้นที่ในตัวของมันเอง เพราะการมีอยู่ของผู้คน รวมถึงการให้ความหมายการใช้พื้นที่เป็นตัวดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ปลูกสร้างวาทกรรมขึ้นมาให้ผู้คนที่มาเยือนสัมผัส รับประสบการณ์ และจินตนาการถึงมัน พื้นที่จึงมีความหมายไม่หยุดนิ่งมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเป็นพลวัตตามยุคสมัย จึงเป็นสิ่งที่เชื่อมผู้คนและสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของคนเหล่านั้น จึงเกิดเป็นสิ่งที่ให้ความหมายสถานที่นั้นว่า พื้นที่ทางสังคม

แนวคิดพื้นที่ทางสังคมของ

Ray Oldenburg

Ray Oldenburg นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ผู้ให้แนวคิดที่มีชื่อว่า Third Place ซึ่งหมายถึงพื้นที่ ๆ ไม่ใช่ที่บ้านหรือที่ทำงาน แต่เป็นสถานที่ที่ผู้คนใช้เป็นที่พักผ่อนพบเจอกันสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน อาจกล่าวได้ถึงสถาปัตยกรรมที่เริ่มปรากฏขึ้นในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ บาร์ หรือศาสนสถานต่าง ๆ เป็นต้น แนวคิด Third Place ถูกตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือเรื่อง The Great Good Place ใน ค.ศ. 1989 โดยอธิบายถึงการสร้างสมดุลในบริบทของสังคมในพื้นที่สาธารณะอย่างลงตัว โดยหลักการ Third Place มีองค์ประกอบ ได้แก่

- 1) First place บ้าน หรือสถานที่สำหรับพักอยู่อาศัย
- 2) Second place ที่ทำงาน หรือสถานที่ประกอบอาชีพ ซึ่งในปัจจุบันทั้งบ้านและที่ทำงานสำหรับบางคนอาจเป็นพื้นที่เดียวกัน
- 3) Third place พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่ที่ไม่ใช่บ้านและที่ทำงานซึ่งเรียกกันว่าพื้นที่ที่สาม

Oldenburg ให้ความสำคัญเห็นว่าสังคมสมัยใหม่ใช้เวลาอยู่กับสถานที่แรก (First place) และสถานที่สอง (Second place) เขาให้ความสำคัญในการอธิบายพื้นที่ที่ สาม (Third place) ว่าเป็นสถานที่สำหรับการพบเจอกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์หรือสังสรรค์ร่วมกัน ซึ่งพื้นที่ที่สามนี้มีความสำคัญคือนอกจากจะเป็นพื้นที่จากการพักผ่อนหย่อนใจและให้ความบันเทิงแล้ว แต่ยังเป็นพื้นที่ที่สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คน คนในชุมชน หรือคนในสังคม จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตโดยที่ไม่มีผู้ใดเอาเปรียบกันไม่มีการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวเป็นพื้นที่ให้อิสระต่อกัน

สาระสำคัญของแนวคิดนี้คือการสามารถนำไปสร้างความเข้าใจในการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Human) กับ ทิวทัศน์หรือภูมิทัศน์ (Landscape) ที่สามารถสร้างความหมาย ลักษณะ และฟังก์ชันหรือหน้าที่ให้แก่พื้นที่ต่าง ๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันพื้นที่ทั้ง 3 มิติไม่ได้คงที่ตลอดเวลา การมีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่แต่ละมิติสามารถเพิ่มหรือลดได้ตามกาลเวลากตัวอย่างเช่น พื้นที่โล่งตามใต้สะพานหรือตามสวนสาธารณะเป็นพื้นที่ที่วัยรุ่นให้ความสนใจมารวมตัวกันเล่นบาส หรือเล่นสเกตบอร์ด สร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ทางสังคมที่น่าสนใจ แต่ในเวลาต่อมาเมื่อพวกเขาโตขึ้นไม่ค่อยมีเวลาหรือผู้คนที่ให้ความสนใจกับการเล่นสเกตบอร์ดน้อยลง พื้นที่นั้นก็อาจจะเปลี่ยนจากการทำกิจกรรมของวัยรุ่นเป็นที่จอดรถแทน เป็นต้น Third place อาจกล่าวได้ว่า

เป็นสถานที่สาธารณะที่เปิดให้ใช้ได้โดยรัฐหรือเอกชนก็ได้ โดยมีความหมายกับผู้คนที่เข้ามาใช้ สร้างความหมายโดยผู้คนที่เข้ามาใช้ รวมไปถึงการกำหนดผลลัพธ์และความสำเร็จของพื้นที่นั้นอีกด้วย ซึ่ง Oldenburg เองยังเสนอว่าลานเบียร์ ถนนสายหลัก ผับ ร้านอาหาร กาแฟ ที่ทำการไปรษณีย์ และ "สถานที่ที่สาม" อื่นๆ เป็นหัวใจของความมีชีวิตชีวาทางสังคมของชุมชน

นอกจากคำว่า “พื้นที่ที่สาม” ตามความหมายแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ รวมด้วยอีก 8 ข้อที่ทำให้พื้นที่ตรงนี้แตกต่างจากพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมอื่น ๆ คือ

- 1) เป็นพื้นที่สาธารณะ
- 2) เป็นสถานที่สำหรับทุก ๆ คน
- 3) ไม่ใช่เพียงแค่สถานที่เปิดกว้างสำหรับกิจกรรม แต่รวมถึงบทสนทนาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น
- 4) เข้าถึงง่าย มีเวลาเปิดให้ใช้บริการยาวในแต่ละวัน
- 5) ต้อนรับผู้คนใหม่ ๆ เข้ามาเสมอ
- 6) ให้ความรู้สึกสงบ เรียบง่าย และเป็นกันเอง
- 7) รู้สึกสนุกสนาน เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเสียงหัวเราะ
- 8) ให้ความรู้สึกเหมือนอยู่บ้าน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิด Third place ของ Ray Oldenburg นั้นมีความสำคัญต่อการนำไปต่อยอดในการพัฒนา

พื้นที่ทางสังคมเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นพื้นที่ในการสร้างพัฒนาระดับ
จิตใจและปัญญารวมถึงสร้างความเท่าเทียมให้แก่ผู้คนที่เข้ามาใช้
งาน เกิดการสร้างความเป็นเครือข่ายของคนในพื้นที่นำไปสู่การ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมจากการมีพื้นที่ทางสังคมหรือ
Third place

บรรณานุกรม

- วิเชียร แสนมี, และประภาส แก้วเกตุพงษ์. (2563). *แนวคิดเรื่อง จักรวาลวิทยาในพุทธเถรวาท*. *Journal of Modern Learning development*, 5(3), 287-300.
- ศุภมณฑา สุภานันท์. (2550). พื้นที่ เวลา อัตลักษณ์ และการสร้างความหมายทางสังคม. *วารสารนิเทศน์ศาสตร์*, 29(3), 190-196.
- อภิขญา โออินทร์. (2562). *ทำความเข้าใจ "พื้นที่ที่สาม" (Third Place) การสร้างความหมายให้กับสถานที่*. <http://www.furd.in.th/cities/concepts/view/vAn4WNnZWLLq/>
- Natnicha Opasserepadung. (2564). *CENTRAL PERKS – เรียนรู้ THIRD PLACE ผ่านมุมมองซีรีส์ดังตลอดกาล อย่าง F.R.I.E.N.D.S.* <https://citycracker.co/intangible-city/central-perks-friends/>
- PAGODA. (2563, 26 เมษายน). *พุทธคุณ ข้อที่ 5 โลกวิทู*. <https://pagoda.or.th/somdej-payutto/14-10.html>

ประวัติโดยสังเขป

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร.,ป.ธ.9

นสรมการมหาเนรสมาคม

เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

อุนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมบัณฑิต เดิมชื่อ ประยูร มีฤกษ์ เกิดเมื่อวันที่ 17 เดือนกันยายน พ.ศ. 2498 จังหวัดสุพรรณบุรี สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค ขณะเป็นสามเณรจึงได้รับการอุปสมบทเป็นนาคหลวงที่ วัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมราชูปถัมภ์ ของ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยาเป็น พระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ครั้นดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมปิฎกเป็น

พระกรรมวาจาจารย์ และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) วัดปากน้ำภาษีเจริญ ครั้นดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมธีรราชมหามุนีเป็นพระอนุสาวนาจารย์

ด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา จบการศึกษาระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับปริญญาโท สาขาปรัชญาจาก University of Delhi, India ระดับเตรียมปริญญาเอกสาขาปรัชญาจาก University of Delhi, India และระดับปริญญาเอกสาขาปรัชญาจาก University of Delhi, India เช่นกัน เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับสูงสุดแล้ว จึงได้เดินทางกลับมาเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมีส่วนร่วมสำคัญต่อการตราพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 อีกทั้งยังได้ดำรงตำแหน่งระดับบริหารเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2561 ขณะนี้ปัจจุบันได้รับพระบัญชาแต่งตั้งจาก สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย และอุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำหรับบทบาทด้านคณะสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจุบันพระพรหมบัณฑิตมีตำแหน่งสำคัญ อาทิ กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานคณะกรรมการฝ่ายศึกษา

สงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม วิชาการแทนประธาน
คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม และเจ้าอาวาส
วัดประยุรวงศาวาส รวมทั้งยังเป็นผู้บรรยายพิเศษด้าน
พระพุทธศาสนากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในระดับนานาชาติและ
ระดับประเทศ ถือเป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่มี
ความรู้และให้ความสนใจในการเชื่อมโยงองค์ความรู้
พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งขณะนี้ท่าน
ยังได้ทำหน้าที่สำคัญในการเป็นประธานคณะกรรมการจัดทำ
พระไตรปิฎก ฉบับภาษาอังกฤษ (Tipitaka English Version)
อีกด้วย

